

Byggnadsordning för

Grisbacka-Grubbe-Västerhiske

– ett förhållningsätt till stadsdelens karaktärsdrag

Godkänd av byggnadsnämnden 2006-11-20, § 280

Byggnadsordning för

Grisbacka-Grubbe-Västerhiske

– ett förhållningssätt till stadsdelens karaktärsdrag

Umeå kommun Samhällsbyggnadskontoret, november 2006

Dnr Pla 05-54

Denna byggnadsordning för Grisbacka-Grubbe-Västerhiske har utarbetats av Samhällsbyggnadskontoret genom

Olle Forsgren, stadsarkitekt
Anders Berg, bitr stadsarkitekt
Lena Tengnér, arkitekt/byggnadsantikvarie
Gerd Lantz, planingenjör
Carl Arnö, parkchef
Emil Andreasson, arkitekt, projektanställd

Formgivning och redigering: Gunilla Viksten

Omslagsbild: Lars Lindh

Foto:

Lena Tengnér: samtliga foton utom nedanstående.

Emil Andreasson: sid 17:6, 18:6, 19:3, 19:8, 23:4, 36:2, 37:1, 39:7, 53:3-4, 54:2, 58:1-2, 60:1-2, 61:3, 62:4, 64:2-3, 65:3, 65:5, 67:2, 68:1, 77:1, 79:1-3, 81:4, 82:2, 85:2.

Maja Fahlgren: sid 57:1.

Modell på sidan 9: Folke Hübinette

Fotobearbetning: Gunilla Viksten

Bearbetning av historiska kartor och flygfoto: Anders Lidman.

Kartor: Lena Nordlund

Korrektur: Lena Nordlund

Byggnadsordning för Grisbacka-Grubbe-Västerhiske kan beställas från:

Umeå kommun

Samhällsbyggnadskontoret

Bygglov

901 84 Umeå

Besöksadress: Skolgatan 31 A

telefon 090-16 10 00

Innehåll

	sid		sid
Inledning	5	14 • Flerbostadshus kring nordvästra Kungsgårdsvägen, 60-tal	59
Stadsdelens utbyggnad	7	15 • Flerbostadshus vid Lagmansgatan, 60-tal	60
Förnyelseområden	14	16 • Flerbostadshus vid Tallparksvägen, 60-tal	61
Att tänka på – allmänna råd	16	17 • Villaområde kring Kungsgårdsvägen, 60-tal	62
Lertegel	16	18 • Kedjehus i kv Blåsippan och Vitsippan, 60-tal	63
Betongpannor	16	19 • Radhus och Kedjehus på Kungsänget, 60-tal	64
Tegelimiterande plåt	16	20 • Villor i kv Falshyveln, 60-tal	66
Skivplåt	16	21 • Radhus och kedjehus i kv Mossen och Ängen, 60-tal	67
Takkupor	17	22 • Tvåbostadshus och flerbostadshus i kv Lönner, 60-tal	68
Stuprör	17	23 • Flerbostadshus vid Kronoskogsvägen, 70-tal	69
Källarfönster	17	24 • Radhus vid Lärkvägen och Lagmansgatan, 70-tal	70
Fasadpanel	18	25 • Parhus vid Tvärågatan, 70-tal	71
Midjeband	18	26 • Flerbostadshus i kv Kyrkhamnsskolan, 00-tal	72
Dörrar	19	Förhållningssätt till verksamheter och lokaler	75
Plank	19	Förhållningssätt till grönområden och parker	77
Färgsättning	20	Odlingslandskapet mot älven	78
Fönster	21	Grönstråket kring Tvärån	79
Trädgårdens grönska	22	Tallskogen mot Vännäsvägen	79
Staket	22	Stadsdelens tvärgående parkstråk	80
Skärmtak för bil	23	Kungsängsparken	80
Arkitekthjälp	23	Gabrieljansparken	81
Bygglov – behövs det?	23	Mindre parker i kvarteren	81
Förhållningssätt till bebyggelse	25	Förhållningssätt till gång- och cykelvägar	82
Särskilt värdefulla enstaka hus	26	Förhållningssätt till gatukaraktärer	84
Värdefulla bebyggelseområden	40	Häradsvägen	84
1 • Gårdsmiljöer i odlingslandskapet mot älven, 1800-tal	40	Grubbevägen	84
2 • Gårdsmiljöer vid Kvarnstensvägen, 1800- och 1950-tal	42	Backenvägen	85
3 • Gårdsmiljöer utmed Grubbevägen, 1800-tal	44	Lagmansgatan	86
4 • Gårdsmiljöer vid Grubbevägen västerut, 1800-tal	46	Fogdevägen	86
5 • Spridda gårdsmiljöer i stadsdelen, 1800-tal	48	Kungsgårdsvägen	87
6 • Egnahem och små flerbostadshus vid Backenvägen, 40-tal	50	Information och rådgivning	88
7 • Flerbostadshus vid Gabrieljansvägen, 50-tal	52	Litteratur	88
8 • Fyra villor vid Gabrieljansvägen, 50-tal	53	Arkiv	88
9 • Kedjehus vid Gabrieljansvägen, 50-tal	54		
10 • Kedjehus vid Sandåsvägen, 50-tal	55		
11 • Småhusområde norr om Backenvägen, 50-tal	56		
12 • Radhus vid Tvärågatan och Tullkvarns-gatan, 50-tal	57		
13 • Flerbostadshus vid Per Jans väg, 50-tal	58		

Utdrag ur

Plan- och bygglagen

3 kap. Krav på byggnader m m

1 § Byggnader skall placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen. Byggnader skall ha en yttre form och färg, som är estetiskt tilltalande, lämplig för byggnaderna som sådana och som ger en god helhetsverkan.

10 § Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara.

11 § I fråga om byggnadsåtgärder som får vidtas utan byggnadsmålan skall 1, 2 och 10 §§ tillämpas i den utsträckning som kan krävas med hänsyn till åtgärdens art och omfattning.

12 § Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas.

13 § Byggnaders yttre skall hållas i vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt till omgivningens karaktär.

Byggnader som avses i 12 § skall underhållas så att deras särart bevaras.

Vill du veta om ett hus är
utpekad i byggnadsordningen?
Slå upp kartan
på sid 24 och titta!

Byggnadsordning för Grisbacka-Grubbe-Västerhiske

– ett förhållningssätt till stadsdelens karaktärsdrag

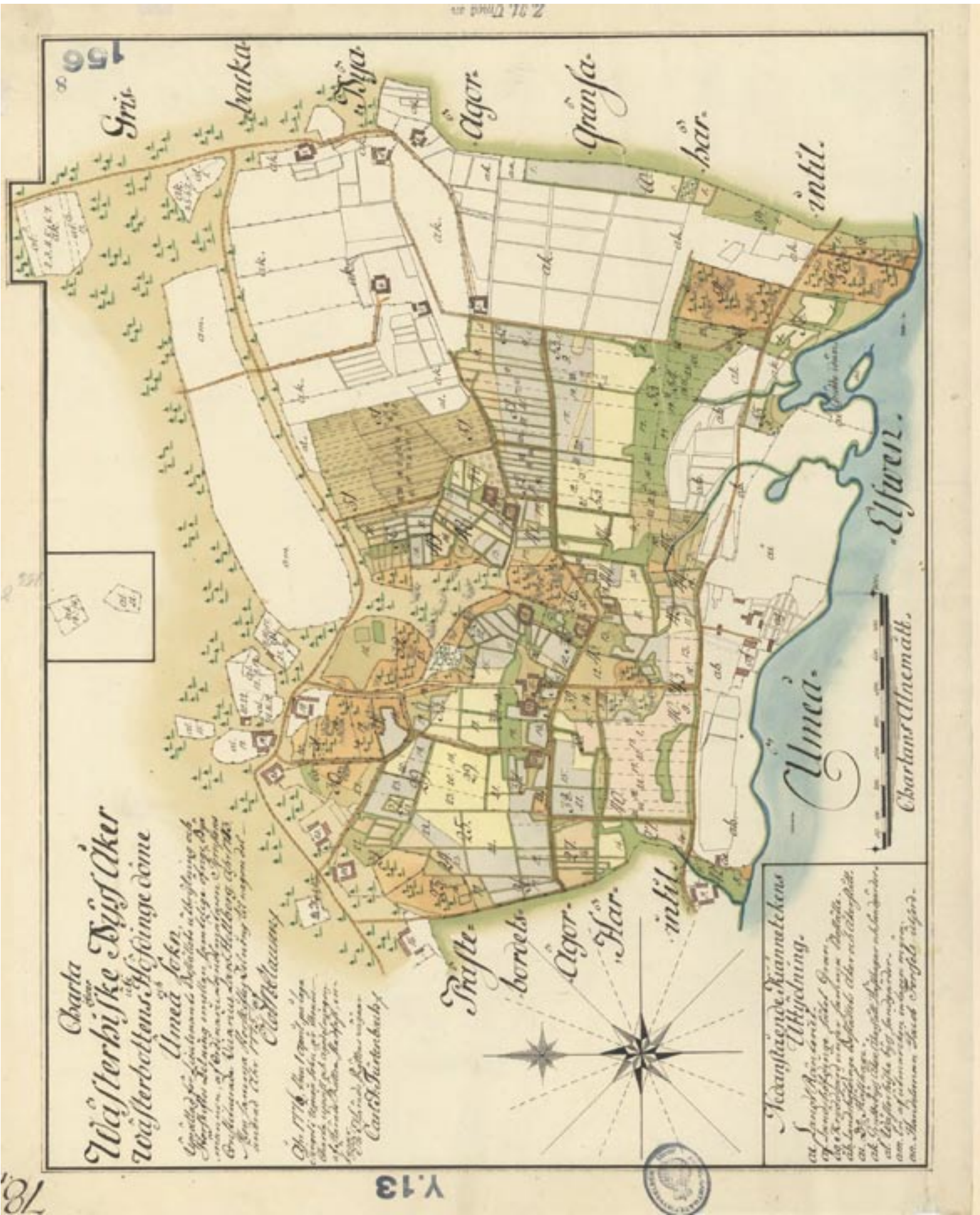
I denna byggnadsordning för Grubbe-Grisbacka-Västerhiske behandlas stadsdelens karaktärsdrag som vägledning vid förändring, förnyelse och utveckling. Syftet är att bidra till en gemensam syn på hur arkitektoniska, kulturhistoriska och miljömässiga kvaliteter kan tas tillvara i stadsdelens fortsatta utveckling. I byggnadsordningen skildras hur bebyggelsen vuxit fram. Karaktären hos skilda byggnader, bebyggelseområden, parker, gång- och cykelvägar samt gator beskrivs. Till de olika bebyggelseområdena hör förhållningssätt som vägledning vid hantering av plan- och bygglovärenden. Även för parker, torg, gång- och cykelvägar samt gator anges förhållningssätt.

Gemensamma utgångspunkter

Gemensamma utgångspunkter för utvecklingen av Grisbacka-Grubbe-Västerhiske är att:

- stadsdelen utvecklas i samspel mellan bevarande och förnyelse/komplettering
- den äldre bebyggelsen i odlingslandskapet längs Häradsvägen bevaras och vårdas
- området med äldre, flyttade och restaurerade gårdar i gamla Grisbacka by bevaras, vårdas och utvecklas varsamt med beaktande av befintliga kulturhistoriska värden
- Grubbevägens karaktär med inslag av äldre gårdsbebyggelse och tidig småskalig egnahemsbebyggelse bevaras. Bebyggelsen vårdas och utvecklas med hänsyn till befintliga kulturhistoriska värden
- kvarvarande bebyggelse från gamla Västerhiske by vid Grubbevägen västerut bevaras och vårdas
- övrig karaktärsskapande bebyggelse bevaras och vårdas med hänsyn till ursprunglig karaktär
- ny bebyggelse ges en medveten lokalisering och utformning med hög arkitektonisk kvalitet
- verksamheter lokaliseras och utvecklas med hänsyn till tillgänglighet och trafiksäkerhet samt sociala och stadsbildsmässiga aspekter
- stadsdelens offentliga rum stärks och utvecklas i sin gestaltning
- gatornas liksom gång- och cykelvägarnas skilda karaktärer stärks och utvecklas
- stadsdelens parker liksom grönstråket längs Tvärån bevaras och utvecklas
- utemiljöer, byggnader och lokaler utformas så att de blir tillgängliga för personer med olika typer av funktionsnedsättningar
- barns behov av trygga lekplatser intill hemmet, i kvarteret och stadsdelen beaktas liksom deras behov av att kunna färdas på säkra gång- och cykelvägar till lek, skola och kompisar
- fotgängares och cyklisters behov av att kunna röra sig tryggt i stadsdelen kvälls- och nattetid, uppmärksammas.

Byggnadsordningen avser att ge underlag för tillämpningen på Grisbacka-Grubbe-Västerhiske av plan- och bygglagens regler om hänsyn till stads- och landskapsbild, natur- och kulturvärden, byggnaders egenart och helhetsverkan samt miljömässiga värden. Byggnadsordningen har enbart en vägledande uppgift vid beslut i enskilda ärenden, som rör detaljplaner och bygglov och förhållningssätten är generella. Det innebär att det är först i det enskilda ärendet som plan- och bygglagens hänsynsregler prövas juridiskt. Byggnadsordningen i sig uttrycker inte en avvägning mot andra allmänna eller enskilda intressen.

Karta över Wästerhiske Bys Åker upprättad 1773 för storskifte. Gårdarna i öster med de ofärgade ägorna tillhör Grubbe by. Karta från Lantmäteriverket.

Stadsdelens utbyggnad

Backen – Umeå sockens historiska centrum

Umeå socken nämns tidigast i skattelängder från 1310-talet och i Hälsingelagen, nedtecknad omkring 1320. Den sträckte sig före 1600-talet ända upp mot Norge. På 1300-talets början byggdes en träkyrka där sockenkyrkan i sten står. Läget invid den dåvarande havsviken innebar goda hamnmöjligheter. Kyrkplatsen blev även centrum för handel, ting och uppbörd.

Från 1300-talets början finns vittnesbörd om en bonde i ”Hiske”. Man kan anta att det funnits spridda gårdar i byarna öster om kyrkan under högmedeltiden. Vid medeltidens slut var Västerhiske en relativt stor by med 9 bönder.

Man torde kunna utgå ifrån att även Grubbe och Grisbacka är byar, som vidareutvecklats från den här tiden med en mera organiserad fast befolkning. Den äldsta bevarade jordaboken där Grisbacka finns upptaget är från 1543. Byns namn var då ”Backee” och hade sex skattehemman. Tre av dessa tillhörde bönderna Griis. Jöns, Ioon och Nills Griis var mycket välbärgade. De satte sin prägel på byn Backe. Man talade allmänt om Griis i Backe, vilket så småningom ledde till att byn kom att benämnas Griisebacke. Byns namn ändras även i jordaböckerna och år 1555 var byns officiella namn Griisebacke. I mitten av 1700-talet ändrades stavningen och byn fick sitt nuvarande namn Grisbacka.

Första stadsgrundningsförsöket 1588

Vid 1500-talets slut inleddes en stadsgrundningsperiod i Norrland. Sverige var på väg att bli en stormakt, centralmakten skulle stärkas, den bebyggelsemässigt etablerade norra landsändan försvaras och handeln organiseras. På 1580-talet grundades Hudiksvall, Härnösand och Umeå. Umeå stad fick privilegier 1588. Stadsområdet var den sk Hamnen öster om sockenkyrkan, nuvarande Backenkyrkan, nere vid älven. Staden blev dock kortlivad (1588-1594). En orsak anses vara att stadsområdet var litet och svårt att försörja. Därför begärde stadens borgare hos Kungl. Maj:t att få disponera närliggande Backa Kungsgårds jordar, en begäran som lämnades utan avseende.

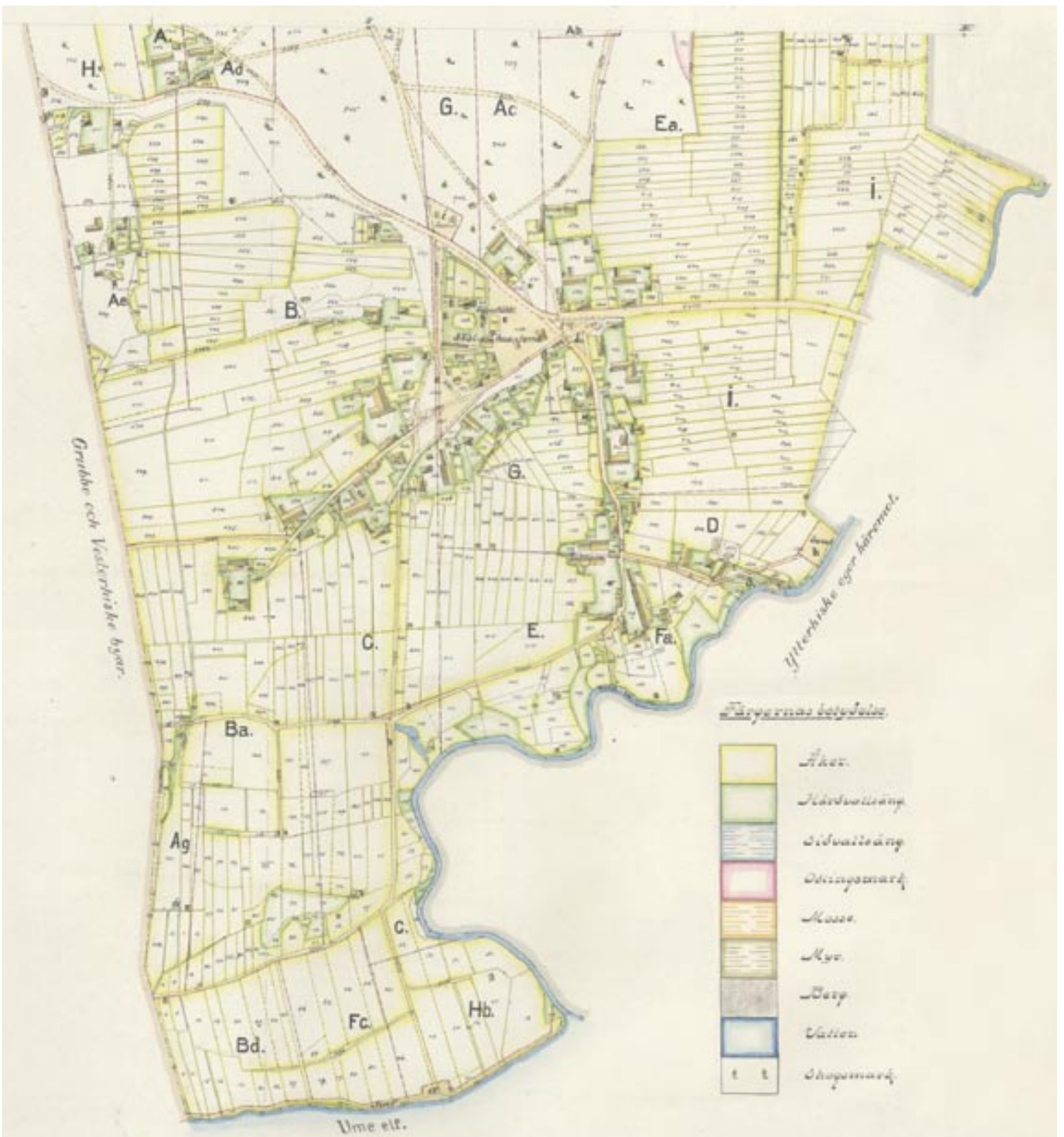
Kungsgården

Gården var från 1556 en sk avelsgård, som skulle leverera förnödenheter till Kronan och samtidigt utgöra centrum för den lokala förvaltningen. Den låg med byggnader på Grisbacka, söder om nuvarande Kungsgårdsvägen i förlängningen av det nordsydliga parkstråket genom stadsdelen. Med tanke på den omfattande verksamheten, personalstyrkan och den stora djurbesättningen måste det ha funnits en stor huvudbyggnad efter dåtida förhållanden och ett flertal ekonomibygnader.

Fram till 1628 bedrevs jordbruk på Kungsgården under ledning av fogden. Efter en kort period i privat ägo fortsatte dragkampen om gården, som resulterade i att borgare i den då nyanlagda staden, fem kilometer nedströms sockenkyrkan, kunde förvärva ägorna. Så småningom övergick dock samtliga lotter i Kungsgården till personer bosatta utanför staden. Trots efterforskningar har inga uppgifter om Kungsgårdens byggnader kunnat erhållas. Förmodligen utplånades de vid de ryska krigshärjningarna 1720.

Kyrkstaden vid sockenkyrkan

På en karta från 1714 syns kyrkan och prästgården, då belägen sydväst om kyrkan. Prästgården flyttades 1790 till sin nuvarande plats, varvid den nuvarande mangårdsbyggnaden uppfördes. En kyrkstad fanns med säkerhet omkring 1620. På kartan visas att det då fanns tre områden med kyrkstugor: Österbacken norr om nuvarande Backenvägen, Västerbacken vid Häradsvägen väster om bäckravinen och ett område på det gamla stadsområdet, Hamnen, nere vid älven. Väster om kyrkan låg på 1700-talet även tingshus, sockenstuga och sockenfängelse.

Del av karta över ägorna till Grisbacka by upprättad vid laga skifte åren 1898–1908. Kartan visar bland annat bebyggelsens utbredning och vägnas sträckningar inom bykärnan. Det tränade ögat kan identifiera idag kvarvarande gårdar och vägar. Karta från Lantmäteriverket.

Häradsvägen och bybebyggelsen

Den allmänna vägen, kustlandsvägen, passerade i sin äldsta sträckning älven via färjestället nedanför sockenkyrkan. Därifrån följde den norra älvstranden i nuvarande Häradsvägens sträckning österut. Vid Tvärån låg bron något sydligare än idag och vägen fortsatte i nuvarande Kvarnvägen och Storgatan österut. Efter den nya stadsgrundningen på 1620-talet drogs kustlandsvägen om från Röbäck, över Röbäcksslätten fram mot ett färjeställe på Teg.

Byarna väster om staden, särskilt Västerhiske, präglades av en spridd bebyggelse i ungefär samma lägen som idag, med odlingsmark ner mot Häradsvägen och älven och upp mot nuvarande Vännäsvägen. Detta att döma av en karta från 1693.

Landshövdingebostället

Sedan landshövdingeresidenset i staden bränts av ryska trupper 1720 uppfördes ett landshövdingeboställe med ämbetslokaler på lagmanshemmanet i Grubbe, beläget nere vid älven, söder om Häradsvägen. Landshövdingebostället Gran nyttjades till 1775 då man åter flyttade till staden. Av de byggnader, som idag finns inom boställets tidigare område kan ingen med säkerhet fastställas vara från den tiden.

Socknens första tullmjölkvarn

Gatunamn som Tullkvarngatan och Kvarnstensvägen minner oss idag om den mjölkvarn, som in i modern tid låg vid Tvärån i förlängningen av Kvarnstensvägen. På en karta över Grisbacka by från 1693 finns tre markeringar med texten "qwarner" på samma plats som denna låg. Uppgifter om två skvaltkvarnar och därefter en hjulkvarn från 1750-talet finns dokumenterade. Den senare blev 1795, med Kammarkollegiets medgivande, socknens första tullmjölkvarn d v s skattelagda kvarn, som mot fastställda avgifter malde säd även åt andra än ägarna. Kvarntull infördes 1625 bl a för att finansiera krigföringen men togs bort redan efter ett decennium och ersattes av en så kallad mantalspenning, en avgift för varje person över tolv år på gårdarna. 1833 skattelades en ny kvarn. Den uppfördes på samma ställe som den tidigare och kom att bli den sista, i bruk fram till 1960.

Hartvigsgård – från kaptensboställe till fritidsgård

Sedan lång tid tillbaka har området kring nuvarande kvarteret Hartvigsgård varit Grisbacka bys centrum. I mitten av 1700-talet fanns där en gårdsgrupp. Gården låg enligt beskrivningen strax norr om ett område med soldattorp och backstugor nära korsningen mellan två sammanlöpande bygator. När Umeå socken 1766 ålades att anskaffa hemman till kompaniofficerarna vid Västerbottens regemente inköptes gårdsgruppen jämte ett hemman som boställe för stabskaptenen vid Överstelöjtnantens kompani. Den förste innehavaren av bostället var kapten Johan Hartvig von Schmilau.

Hartvigsgård upphörde som kaptensboställe 1841. Vid laga skiftet avsattes Hartvigsgårdens tomt som byasamfällighet - skolhustomt. År 1910 såldes den som sådan till landsförsamlingen skolråd. Tre år senare togs det nyuppförda, första kommunala skolhuset i bruk på Grisbacka. Det användes fram till 1959, då den nuvarande skolan invigdes, men finns kvar och inrymmer idag en fritidsgård, Hartan.

Uppställning för fotografering utanför Per Jansgården, vid 1900-talets början.

Flygfoto från 1956. Här syns tydligt hur Backenvägens spikraka dragning genom det öppna odlingslandskapet dominerar. Karaktären av jordbruksbygd är fortfarande påtaglig, särskilt mot älvssidan. Foto från Samhällsbyggnadskontoret, Geografisk information, bildarkivet.

Backen blir säte för landskommunen

Under 1800-talet låg sockenstuga och tingshus väster om sockenkyrkan. Där uppfördes också 1847 ett skolhus för socknen, nuvarande Klockargården. Backen blev under 1800-talets mitt säte för Umeå landskommun, som alltmer tog över kyrkans roll som administratör i socknen. Kommunalstämman ersatte sockenstämman. På 1890-talet uppfördes ett ståtligt kommunalhus på den plats där Backens församlingshem nu ligger.

Fisket och timmerflottningen i Umeälven

Fisket var ett betydande näringsfång för byarna vid älven. Under 1500-talet hade bybor rätt till ett visst strömmingsfiske ute i Bottenhavet. Långt viktigare var dock det lax- och börtingsfiske, som bedrevs i Umeälven med fasta anläggningar eller med nät.

1861 började byamännen i Grisbacka planera för ett fast fiske i älven. Trots invändningar från grannbyarna Klabböle, Baggböle m fl och sågverksägarna i Norrfors och Baggböle, som ansåg att detta skulle vara ett hinder för timmerflottningen, kunde ett sådant anläggas vid Håkansgrundet.

1873 utarrenderades emellertid byns fiskevatten och stränder till Hörneå aktiebolag, som uppförde anläggningar för att bedriva flottning. Företaget kom sedermera att uppgå i Umeå flottningsförening, som planerade en kraftig utökning av verksamheten då den första sorteringsanläggningen i Umeälven, Gammhultet, strax nedströms Backens kyrka, i slutet av 1880-talet blev otillräcklig och en flyttning blev nödvändig. Den nya anläggningen, Nyhultet, kom 1891 att börja anläggas vid gränsen mellan Grubbe och Grisbacka.

Nyhultet var under de 23 år som verksamheten pågick en betydande arbetsplats för orten. Här kunde man få ett välkommet tillskott till försörjningen. Arbetet var åtråvärt trots att det bara räckte ett par sommarmånader. Anläggningarna var omfattande. Här fanns kontor, matsal, smedja, båtbyggeri och förläggingsbaracker. Sedan sorteringsverket 1914 flyttat till Lillån vid Ön sades arrendet upp och fiskerätten återgick till byamännen.

Grubbevägen – den nya sockenvägen

På grund av erosion av strandbrinkarna gjordes i början av 1800-talet en omläggning av sockenvägen på sträckan mellan Umeå stad och Backen. Det skedde genom att man förbättrade en befintlig väg på skogsbeväxt hedmark längre norrut, som via Grisbacka, genom Grubbe och Västerhiske, nådde nuvarande Backenvägen i höjd med Marklunds kurva. Från Grisbacka, österut mot gränsen till Ytterhiske och Tvärån, fanns en väg till staden i samma sträckning som nuvarande Backenvägen.

Hantverkare och småföretag etablerar sig

Några år in på 1900-talet började yrkesarbetare och hantverkare uppföra egna hus på Grisbacka. Den första bebyggelsen kom till inom nuvarande kvarteret Heden. I och med tillkomsten av Möbelsnickeriet byggde främst snickare ett antal hus, de flesta på och i närheten av ”bränntomt”, det område där en tidigare nedbrunnen snickerifabrik legat.

Småföretagsamheten var gryende vid den här tiden, inte minst på Grisbacka. Flera snickerier, målerier, plåtslageri, bagerier och andra företag såg efter hand dagens ljus, i oansenliga lokaler, inte sällan på rörelseidkarens egen bostadstomt. Även ett bryggeri och en läskedrycksfabrik fanns under ett par decennier innan de på 1950-talets början köptes upp av Umeå Ångbryggeri på Teg.

Snickare Öhmans hus vid Grubbevägen på Grisbacka.

Bebyggelseutveckling kring Backenvägen

Där nuvarande Backenvägen ligger fanns vid sekelskiftet bara åkermark. Framdragandet av den nya länshuvudvägen mot Vännäs 1928, ”Nyvägen”, spikrakt över odlingsmarken, gav impulser till etablering av ny bebyggelse på ömse sidor av vägen från Tvärån och västerut.

Mellan 1927 och 1933 gjordes tre större avstyckningsplaner inom området. Initiativet togs av markägare på Grisbacka, Grubbe och Västerhiske. Sammanlagt uppfördes mellan åren 1908 och 1944 inte mindre än 80 egnahem bara inom Grisbacka. Mellankrigstidens avstyckningsplaner var dock vidlyftigt tilltagna och områdena blev därför aldrig helt bebyggda.

Backen blir municipalsamhälle 1941

Ett behov av att utvidga stadens bebyggelseområde och en önskan om att reglera byggandet i stadens närhet föranledde införlivande av delar av Ytterhiske med staden 1913 och bildande av Backens municipalsamhälle 1941. Backens municip omfattade byarna väster om staden, d v s delar av Grisbacka, Grubbe, Västerhiske och Backen.

Stadsplaneläggning påbörjas

Länsarkitekten fick 1942 i uppdrag att upprätta stadsplan för det nya municipalsamhället. Flera förslag togs fram men gick inte till fastställande då förutsättningarna efter hand ändrades, främst på grund av det i början av 50-talet påbörjade arbetet med regionplan för umeorten. I avvaktan på regionplanen, beslöts om upprättande av stadsplan för ett mindre område med sådan belägenhet att planen inte kunde väntas komma att kollidera med rekommendationerna i den blivande regionplanen. Under denna period tillkom även en del fastighetsbildningar och nybyggnader dispensvägen. Den första stadsplanen, fastställd 1952, avsåg delar av Grubbe norr om Backenvägen.

Planläggningen av samhället skedde sedan etappvis åren fram till 1970. Det innebar att området mellan Tvärån och landskyrkan efter hand förtätades och fick en blandning av äldre bybebyggelse och nya småhus och flerbostadshus. I HSB:s projekt vid Backenvägen i kvarteret Heden ingick ett butikscentrum, det första och enda inom stadsdelen.

Byggandet av villor, bostadsrätts- och hyresbostäder tar fart

1920- och 30-talens tvåfamiljsegnahem ersattes som den vanligaste bostadsformen på 1950-talet av enfamiljsvillan. Den typiska stadsplanen för villaområden på 1950- och 60-talen var den med småhus på rad längs svängda eller ringformade gator, utlagd för ett större område, eller enligt en utbyggbar plan. Planförfattare för municipet var det nybildade Västerbottenskommunernas Arkitekt- och Byggnadskontor (VAB).

Under 50-talet byggdes det på Grubbe och Västerhiske norr om Backenvägen, inom den östra delen av Grisbacka både norr och söder om Backenvägen och i anslutning till bykärnan. Arkitekten Bengt Lidström introducerade här den flyttade och restaurerade parstugan som en 50-talets småhustyp. Han kom även att rita många villor, kedjehus och radhus i stadsdelen.

Genom tillkomsten av universitetet i Umeå blev det på 1960-talet nödvändigt att möta det ökande behovet av mark för både flerbostadshus- och småhusbebyggelse. Grisbacka, Grubbe och Västerhiske kunde här bidra med mark för exploatering. Bostadsrättshus på Grisbacka och Västerhiske färdigställdes under 60-talet av de kooperativa bostadsföretagen HSB och Riksbyggen. De introducerade en ny hustyp i stadsdelen, lamellhuset, med rötter i 1930-talets stadsplanering. Husen var i regel parallellställda och orienterade för bästa ljusinfall i lägenheterna (kvarteret Lövsågen), ibland grupperade kring gårdar (kvarteren Heden, Eken och Lönnen).

Under samma period påbörjades även småhusbyggandet på sydvästra Grisbacka och Kungsänget, inom det senare området med tyngdpunkt på kedjehus och radhus. Nu hade municipet upplöstes (1958) och uppgått i Umeå landskommun, som från 1 januari 1965 sammanslogs med Umeå stad.

I Kronoparken på Västerhiske uppfördes på 70-talet sex större gårdsgupper med lamellhus innehållande såväl hyresrätts- som bostadsrättslägenheter, främst avsedda för anställda vid Umedalens sjukhus.

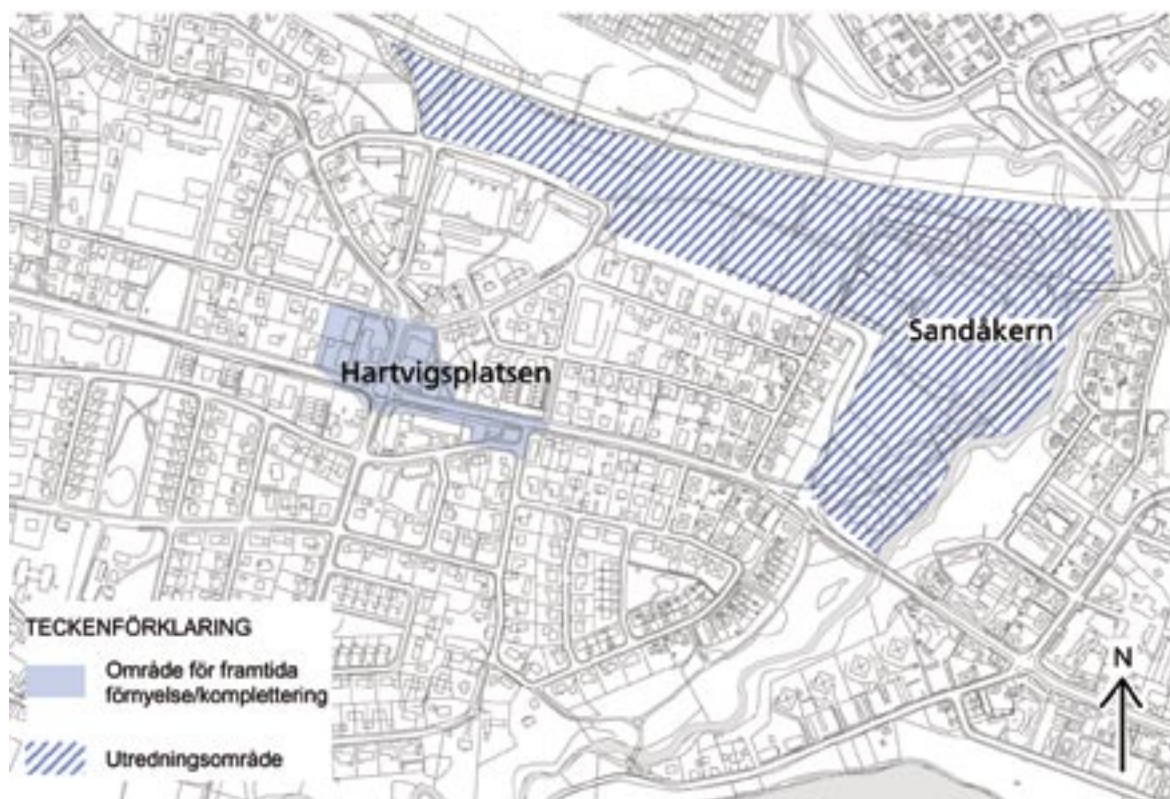
Nya flerbostadshus i gränsen mot odlingslandskapet

Under de senaste decennierna har ny bebyggelse tillkommit i form av mindre enheter spridda i stadsdelen. Det senaste större tillskottet omfattar ett 60-tal bostadsrättslägenheter, som just är färdigställda vid södra delen av Kyrkhamnsvägen, i gränsen mot det öppna odlingslandskapet.

Förnyelseområden

Sandåkern – under utredning!

Planläggning för 600–700 nya lägenheter väntas pågå under hösten och vintern 2006–2007. Backenvägen föreslås få en ny västligare sträckning inom det nya bebyggelseområdet.

Hartvigsplatsen – en vision

Stadsdelen saknar ett tydligt centrum trots att de flesta funktionerna finns redan etablerade i det aktuella området. Kring korsningen Backenvägen – Grubbevägen finns flera centrumskapande verksamheter och byggnader. Inventeringen och beskrivningen av stadsdelens olika karaktärsdrag och värdefulla miljöer väcker osökt tanken på att utveckla detta område till ett mer strukturerat stadsdelscentrum. Det finns flera anledningar till detta. Ett gatukök, en bensinstation och bilaffär, Hartvigsgården och kyrkan samt ett möbelvaruhus ett kvarter bort. Alla ingredienser till ett litet kvarterscentrum med andra ord, men ...

Ytan mellan byggnaderna är i dagsläget torftigt gestaltad och upplevs som en ogästvänlig asfaltöken, med några undantag. Trafiksäkerheten och orienteringsbarheten blir lidande på grund av att det är så otydliga gränser mellan olika trafikslag.

- Det finns dock goda möjligheter att gestalta en vacker och trafiksäker plats med utrymme för både en mer ordnad trafik och närparkering men även platser för rekreation och möten för gående och andra inom detta område.
- Ett större inslag av grönska, en belysning som lyfter fram karaktärsbyggnaderna, en mer varierad markbeläggning, konst, parksoffor, tydliga avgränsningar med staket mellan tomtmark och offentliga ytor är exempel på medel som står till buds för att ta ett nödvändigt helhetsgrepp.

Otydliga gränser mellan olika trafikslag.

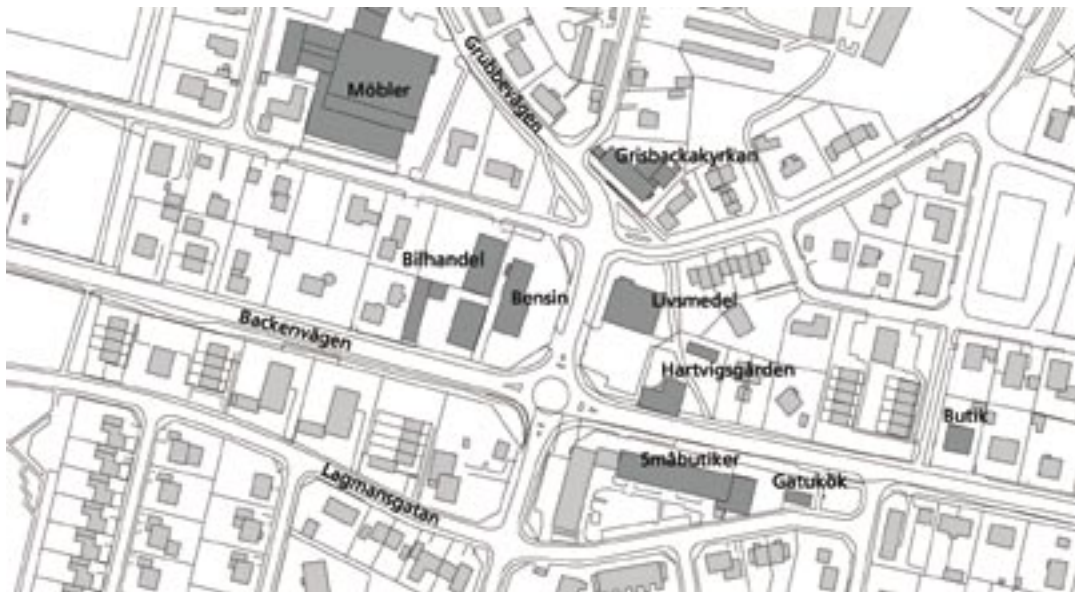
Mellan Konsum och bensinstationen – grusytor, bilar och asfalt.

Genomfartstrafik och handel på bilarnas villkor.

Övergångsställe till bensinstationen.

Grusplan vid Hartvigsgården.

Trivsamt gång och cykelväg bakom "Hartan".

Silverpilar på Backenvägens norra sida.

att tänka på ...

I detta avsnitt anges allmänna vägledande förhållningssätt vid vård, underhåll, förändring och komplettering av befintlig bebyggelse på Grisbacka-Grubbe-Västerhiske. Förhållningssätten gäller alla hus i stadsdelen. För hus inom bebyggelseområden med sammanhållen karaktär gäller dessutom för området särskilda förhållningssätt (se sid 24–25 och 40–72).

Lertegel

Lertegel är takpannor framställda av formgjuten eller strängpressad bränd lera. Tillverkning har funnits i Sverige sedan 1100-talet. Äldre takpannor är enkupiga, sedan 1920-talet tillverkas även tvåkupiga pannor. Ett lertegeltak samspelar vackert med naturen och med våra vanliga fasadmaterial trä, puts och tegel. Dagens svenska taktegel kommer från Vittinge i Skåne som tillverkar såväl enkupigt som tvåkupigt. Materialet är frostbeständigt och har lång livslängd.

Betongpannor

Betongpannor är tyngre och tjockare än lertegel och något billigare. De kan ibland vara ett alternativ på äldre hus. Vill man efterlikna lertegel gäller det att hitta pannor med varm och mild färgton. På arkitekten Bengt Lidströms restaurerade västerbottensgårdar ligger ibland gråsvarta betongpannor vars färg står vackert mot faluröd slamfärg och på håll liknar ett gammalt spåntak.

Tegelimiterande plåt

Många husägare har på senare år valt att ersätta sina lertegeltak med tegelimiterande plåt. Detta material har kanske viss likhet med det material det vill efterlikna. Men äkta lertegel har en levande yta som andas och åldras på ett vackert sätt. Den tegelimiterande plåten ger ett stumt intryck, blir blank och ser kall ut när det regnar på den. På senare tid har färgen på en del tegelimiterande plåttak börjat vitna och lossna, vilket innebär att ett besvärligt underhåll väntar fastighetsägaren. Den tegelimiterande plåten lämpar sig inte för kulturhistoriskt värdefulla hus.

Den är heller inte lämplig på tillbyggnader, entréer och skärmtak för bil, där huvudbyggnadens takmaterial är lertegel. Använd i dessa sammanhang i stället ett tydligt avvikande material som papp eller plåt i skivtäckning.

Skivplåt

är ett takmaterial som återfinns på många äldre hus från sekelskiftet och fram till 40- och 50-talet. Det skivtäckta taket är vackert och distinkt. Det är en del av husets karaktär och bör om möjligt bevaras, alternativt läggas om på liknande sätt. I mindre känsliga sammanhang kan plåt i bandtäckning vara ett alternativ, men man får räkna med ett betydligt klumpigare resultat. Korrugerad eller tegelimiterande plåt är inte lämpliga ersättningsmaterial.

Originalkupa i brutet tak.

Nätt takkupa på vind.

Överstora takkupor.

Takkupor

förekommer av och till på äldre hus för att ge dagsljus åt oinredda och oisolerade kallvindar eller åt rum på husets vindsvåning. De ingår då som naturliga element i husets arkitektur.

Nya takkupor kan ibland accepteras, men storlek och form måste anpassas till husets karaktär och samordnas med fasaden. De bör göras så nätta som möjligt så att byggnaden inte ser överlastad ut. Kuppör med pulpettak ser i allmänhet nättare ut och lämpar sig särskilt väl för hus med branta takfall.

Tänk på att fönstren inte behöver göras så stora, mycket himmelsljus kommer in ändå.

Stuprör

på äldre hus var ofta utförda i galvaniserad plåt och hade ”skarpa knän”, som en följd av att de var sammansatta av flera raka rör som klippts till och falsats ihop. De målades i bakomliggande kulör efter några år då zinkplåten oxiderat och blivit matt. Stuprörens skarpa krökar och diskreta målning i fasadfärgen ger det äldre huset en speciell karaktär. Vill man bevara denna finns ännu plåtslagare som kan fälsa stuprör på traditionellt sätt. Idag finns även prefabricerade stuprör med skarpa rörböjar att tillgå.

Prefabricerade stuprör med mjuka rörböjar och utkastare har tillverkats sedan 50-talet. Om fasaden var i gult eller rött tegel målades stuprören i milda gula och grårosa toner, på trähus var det fortfarande bakomliggande färg som gällde. Några decennier senare var stuprören inte bara prefabricerade utan även plastbehandlade och levererades vita, röda eller svarta. Vill man ge 30- eller 50-talshuset en tidstypisk färgsättning går det bra att måla med linoljefärg i valfri kulör på plastbelagda vita stuprör. Hängränna bör målas i samma färg som stuprör.

Stuprör med skarpt knä.

Stuprör med mjuk rörböj.

Källarfönster

placerades på 30-, 40- och 50-talet om möjligt centrerade under bostadsvåningarnas fönster. Ibland kunde något fönster av praktiska skäl få en mer udda placering. Huset blir vackrast om fönster i sockeln inte framhävs genom vitmålning utan målas i en ton nära sockeln!

Sent 1800-tal. Profilerad locklistpanel.

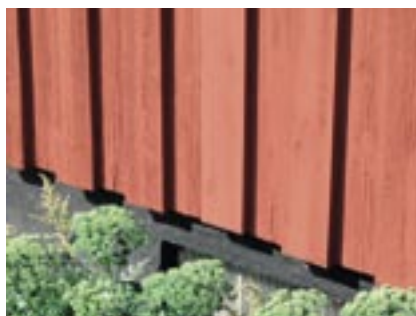
1910-tal. Liggande fasspontpanel.

1930-tal. Enkel locklistpanel.

1950- och 60-tal. Liggande fjällpanel.

1960–2000-tal. Lockpanel.

1960-tal. Slätpanel.

Fasadpanel

Fasadmaterialet är en viktig del av en byggnads karaktär. Strävan bör vara att behålla och underhålla det ursprungliga fasadmaterialet, som ofta är av bättre kvalitet än dagens. Om behov av materialbyte ändå föreligger bör ursprunglig fasadkaraktär bibehållas eller återställas genom att putstyp, eller vid trähus paneldimensioner och profiler, väljs med utgångspunkt från husets ursprungliga utseende. Om det ursprungliga utseendet är okänt bör man ändå eftersträva en tidstypisk fasadkaraktär.

Modern lockpanel, så kallad villapanel, är inte lämplig på äldre hus. Tänk på att byte till annat fasadmaterial liksom annan fasadförändring är bygglovpliktiga åtgärder!

Midjeband

Obruten stående locklistpanel är vanlig på äldre hus och ger fasaden resning.

Liggande fasspontpanel inramad av horisontella och vertikala listverk var på modet 1890–1920.

Detta sätt att dela fasaden hör inte hemma på äldre hus.

Äldre hus har ofta obruten stående locklistpanel ända från sockel till takfot, något som bidrar till att ge fasaden ett resligt uttryck. Horisontella listverk bör inte införas på sådana hus, då de påtagligt förändrar husets karaktär. Hushålla i stället med virket, placera skarvarna högt och utforma dem så att vatten inte kan tränga in!

Under perioden 1890–1920 blev det modernt att indela fasaderna i fält med liggande fasspontpanel inramad av horisontella och vertikala listverk. De horisontella banden sitter högt, i underkant av vindsvåningens fönster. Dessa hus kännetecknas av behagliga proportioner och vacker fasadrelief.

På prefabricerade hus från 1970-talet och framåt finns ofta horisontella band halvvägs upp på fasaden, beroende på att husen levererats i färdiga element och att skarvarna mellan elementen dolts bakom horisontella brädor. Listverk på denna höjd hör inte hemma på äldre hus.

1800-tal.

1950-tal.

1950-tal.

1950-tal.

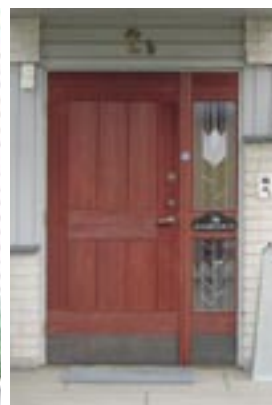
1960-tal.

1960-tal.

1970-tal.

1980-tal.

Dörrar

En bevarad originaldörr berättar tillsammans med husets takvinkel, taksprång, fasadmateriell och övriga snickerier om mode, materialkänsla och hantverkskunnande hos en tidigare generation. Spara därför om möjligt originaldörren. En vacker 30-talsdörr kan förstärkas och isoleras på insidan, en gedigen 50-talsdörr i kombination med innerdörr ger samma isolering som en ny dörr. Behöver dörren ändå bytas finns i länet duktiga snickare som kan tillverka nya dörrar med de gamla som förebild och med förbättrad värmeisolering och säkerhet. Hos byggnadsantikvarierna på Västerbottens museum kan man få tips om sådana snickare.

Plank

Plank saknar tradition i Umeås stadsbild, men kan ändå ibland behövas som skydd mot buller och insyn. Att uppföra plank är en bygglovpliktig åtgärd, som inte alltid kan beviljas. Viktigt är att utformningen anpassas till bostadshusets karaktär och stil och att hänsyn tas till effekten på stadsbilden som helhet. Ett plank som varierar i höjdlängd och medger glimtvis insyn i kvarteret är att föredra framför ett mera kompakt.

Färgsättning

Bebyggelsens färgsättning är en modebetonad företeelse och växlar med byggnadsstilen. Ofta kommer husets arkitektur bäst till sin rätt om det målas i ursprungliga eller för tiden typiska kulörer. Vid tveksamhet om färgsättningen, kontakta byggnadsantikvarierna på Västerbottens museum, som i mån av tid kan hjälpa till med goda råd.

1800-talets bondgårdar

Bondgårdarnas mangårdsbyggnader och hantverkarnas egnahem på Grisbacka var traditionellt målade med faluröd slamfärg. Foder och knutar var vitmålade, fönsterbågarna vitmålade, gröna eller bruna. Den röda färgen lever kvar på många av stadsdelens äldre hus, men ofta med modernare och blankare färgtyp. Kan man välja är den matta slamfärgen med sin vackra lyster att föredra. Arkitekten Bengt Lidströms restaurerade västerbottensgårdar avviker med sina rödfärgade knutar och svartmålade vindskivor från traditionen.

1890–1920 ljus linoljefärg och mörka fönsterbågar

Decennierna före sekelskiftet blev det vanligt med ljusa linoljefärger på bostadshusens finsågade paneler. Foder och knutar målades i samma färg som fasaden eller i en lätt avvikande färgton, oftast mörkare. Fönsterbågen var den del av fasaden som fick den mest pigmentstarka färgen: grönt, mörkrött, rödbrunt, brunt eller gulbrunt var vanligt förekommande.

1920–40 ljust och milt

20-talets klassiska ideal och funktionalismens strävan efter ljus och luft på 30-talet medförde att fasadfärgerna blev ljusare. Fönstren målades vita eller grå, gråblå eller gröna, fodren målades inte sällan i fasadfärgen. Att måla fönsterfodren i fasadens färg har sedan under lång tid varit ”ute”. Idag när nyfunkisen blivit mode är det här sättet att måla återigen något som många kan tänka sig.

1950-talets egnahem och småhus

På 50-talet blev tegel ett vanligt fasadmateriäl. Men många fasader utfördes fortfarande i trä. Smal spontad stående locklistpanel och liggande fjällpanel, var de vanliga paneltyperna. Fasaderna målades i grå, gröna, gula eller bruna färgtoner. Inte så sällan har dessa hus i sen tid kommit att målas faluröda. Fönster, foder och vindskivor var på 50-talet oftast brutet vita och dörrarna fernissade eller oljelaserade i brun kulör.

1950- och 60-talet brunlaserat

50- och 60-talets villor, garage och cykelbodor med liggande fjällpanel var inte sällan brunlaserade med vita fönster och vindskivor. Många av dessa byggnader har i sen tid blivit målade med täckande färger i andra kulörer, men en del har fått behålla sin ursprungliga fasadbehandling. Den bruna oljelasyren ger en alldeles speciell och naturnära materialkänsla och bör inte övermålas med annan färg. För att undvika att fasaden mörknar vid upprepade lasering används opigmenterad lasyr.

1800-tal. Höga sexrutors tvåluftsfönster.

1890–1920. Korspostfönster med dekorativt överstycke.

1890–1920. Enkelt korspostfönster.

1920-tal. Korspostfönster med tätspröjsad överdel.

1930–50. Tvåluftsfönster med smala lister över och under fönstret och breda sidofoder.

1950- och 60-tal. Tvåluftsfönster med asymmetrisk post.

1970-tal. Enluftsfönster med sidoställd vädringslucka.

1970-tal. Enluftsfönster med korspröjs.

Fönster

är husets ögon. De bidrar på ett särskilt sätt till husets karaktär och tidsprägel. Tänk på att äldre fönster ofta är av bättre virke än dagens och överväg att behålla och renovera. Om man väljer att byta fönster, bör ett utseende nära originalet väljas. Var noga med att bibehålla storlek och proportioner och undvik fuskspröjsar. Moderna vippfönster är olämpliga på äldre hus då de i öppet tillstånd helt förändrar husets karaktär. Idag finns i länet fönstertillverkare som till ett bra pris kan tillverka måttbeställda fönster med traditionellt utseende och goda värme- och ljudisolerande egenskaper. Västerbottens museum kan bistå med goda råd inför fönsterrenovering och fönsterbyten.

2000-tal.

1930–40. Treluftsfönster.

1950-tal. Burspråk.

2000-tal. Uppglasad vägg i tillbyggnad till äldre parstuga.

Tittin mellan granar.

Koja i lindens krona.

Lövverk ger svalkande skugga.

Vacker markbehandling.

Blomsterprakt vid flerbostadshus.

Häck klippt med omsorg.

Trädgårdens grönska

De gamla gårdstunen och den uppvuxna grönskan i de många villaträdgårdarna utgör tillsammans en viktig del av stadsdelens identitet. Den omsorg som husägare och boende lägger ner på att vårda växtligheten är till glädje för alla. Stora träd är viktiga landmärken i stadsbilden. I trädgården är de rums-skapande och ger en ibland välbehövlig skugga om sommaren. Tänk på att de behövt decennier för att växa till sig, innan du bestämmer dig för att hugga ner dem!

Staket

Stadsdelens många trädgårdar har varierande avgränsning mot gatan. Olika former av staket förekommer, men även häckar och stödmurar. Blandningen skapar en trivsamt variation i gaturummet. Staket bör utformas i ett material och ges form och färgsättning som anknyter till husets karaktär. Plank bör undvikas, då de visuellt avskärmar värden som är av grundläggande betydelse för stadsbilden.

Litet och lätt.

Anpassat till husets karaktär.

Modernt och arkitekturritat.

Skärmtak för bil

Skärmtak för bil är idag en vanlig företeelse. Många utföranden har sett dagens ljus, alla inte så vackra. För att få uppföra ett skärmtak för bil på tomten krävs bygglov. Viktigt är att utformningen anpassas till bostadshusets karaktär och stil och att hänsyn tas till effekten på stadsbilden som helhet. Skärmtak exponerade mot gatan är inte lämpliga i alla miljöer.

Tegelimiterande plåt bör undvikas på dessa tak. Om bostadshuset har lertegel och du vill ha ett lätt skärmtak, välj hellre ett tydligt avvikande material som papp eller plåt i bandtäckning. Och lägg omsorg på utformningen! Det är ju det första besökaren och förbipasserande ser av ditt hus.

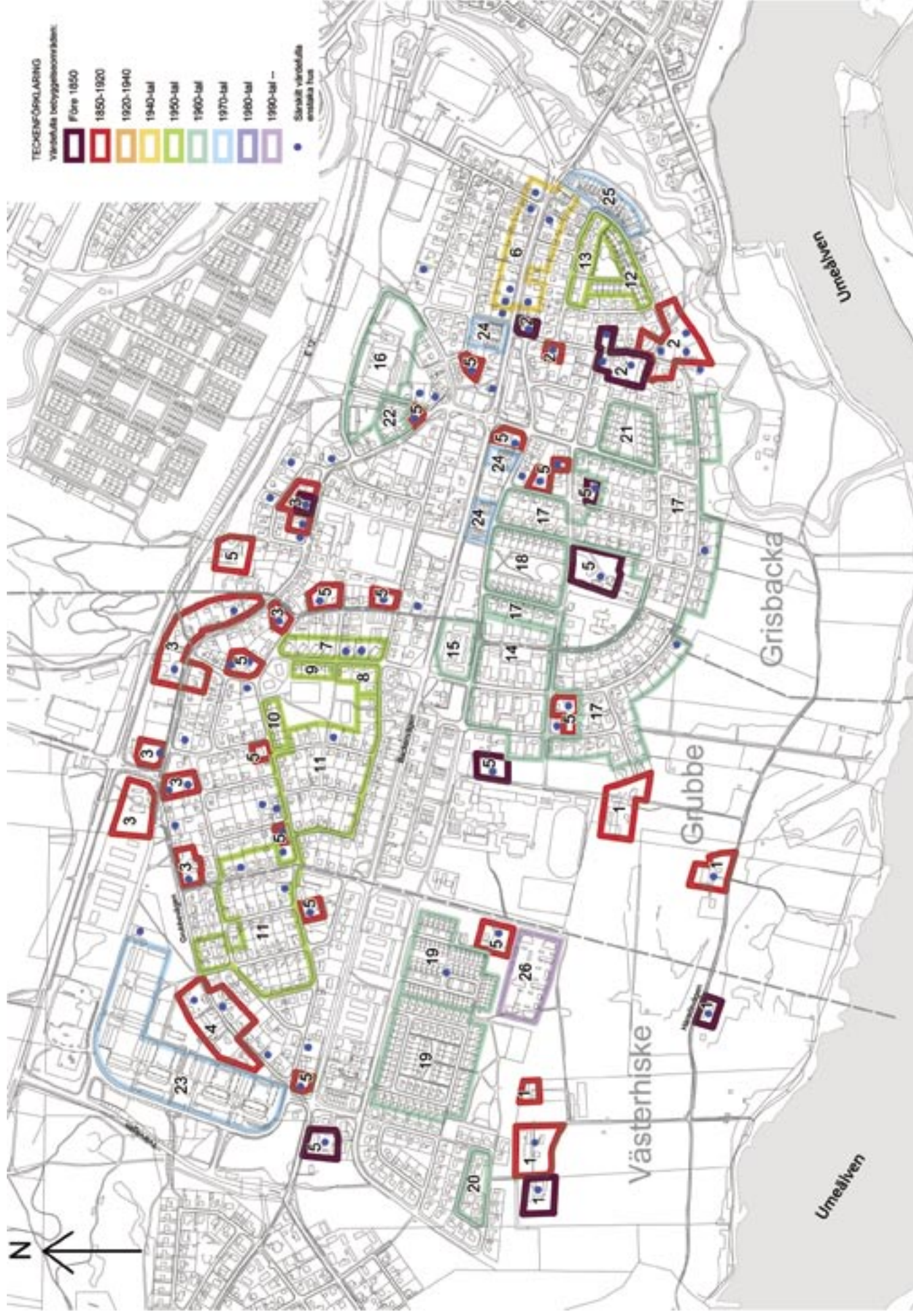
Arkitekthjälp

kan vara klokt att ta när du planerar att bygga om eller till ditt hus. En mindre arkitektinsats bidrar till att ge ditt hus genomtänkta funktioner och ett vackert utseende och behöver inte kosta så mycket.

Bygglov – behövs det?

Har du planer på att byta takmaterial, fasadmaterial, fönster eller dörrar, ändra färgsättning, bygga om eller bygga till, bygga skärmtak för bil, plank eller veranda, bör du i tidigt skede kontakta bygglovhandläggarna på Samhällsbyggnadskontoret. De kan ge råd och synpunkter som underlättar en smidig bygglovhantering. Råd om vård och underhåll av kulturhistoriskt värdefulla byggnader kan du få av byggnadsantikvarierna på Västerbottens museum.

Värdefulla bebyggelseområden och särskilt värdefulla enstaka hus

Förhållningssätt till bebyggelse

Grisbacka-Grubbe-Västerhiske, är en tydligt avgränsad stadsdel. Den har sitt ursprung i tre medeltida byar som efterhand vuxit ihop längs den gamla landsvägen, nuvarande Grubbevägen. Denna ledde in mot staden, men utgjorde även kyrkväg till sockenkyrkan för byarna närmare kusten.

Inslag av äldre jordbruksbebyggelse finns idag kvar i anslutning till Häradsvägen och i de gamla bykärnorna. En begynnande förstadsbebyggelse i form av tidiga egnahem finns bevarad främst inom norra delen av Grisbacka. I och med Backenvägens tillkomst 1928 kom egnahemsbebyggelsen att sprida sig västerut över tidigare åkermark och bilda ett nytt sammanbindande stråk mellan byarna.

Under 50- och 60-talet bebyggdes tidigare odlingsmark såväl norr som söder om Backenvägen, främst med småhus men även med små flerbostadshus. Två områden med större flerbostadshus uppfördes under samma tid på Grisbacka, ett söder om Backenvägen mitt emot ungdomsgården Hartan, och ett vid Tallparksvägen nära Vännäsvägen. 70-talet medförde en stor exploatering med flerbostadshus i Kronoparken i områdets nordvästra del.

Under de senaste decennierna har ny bebyggelse tillkommit på spridda håll i stadsdelen, huvudsakligen i form av enstaka villor och radhus samt mindre flerbostadshus. Ett större tillskott utgör ett område med ett 60-tal bostadsrättslägenheter vid Kyrkhamnsvägen i söder, uppfört 2002.

Grisbacka-Grubbe-Västerhiske uppfattas av många som en trivsamt stadsdel. Den varierade och övervägande småskaliga bebyggelsen med inslag av äldre jordbruksbebyggelse är en bidragande orsak till dess popularitet, liksom tillgången till odlings- och naturlandskapet längs älven och Tvärån.

Som framgår av ovanstående har bebyggelsen inom stadsdelen vuxit fram under lång tid. Betydelsefullt är att man kan uppfatta delområden, som bibehållit en sammanhållen karaktär från sin tillkomsttid. Viktigt för en positiv upplevelse av stadsdelen är även ett antal byggnader av särskilt kulturhistoriskt, arkitektoniskt eller miljömässigt värde.

Så här läser du kartan

Kartan till vänster visar bebyggelseområden med sammanhållen karaktär som identifierats inom stadsdelen. Av gränslinjens färg framgår områdets tillkomstperiod. På kartan har dessutom fastigheter med enstaka byggnader av särskilt stort kulturhistoriskt, arkitektoniskt eller miljömässigt värde markerats med blå prickar. Observera att flera värdefulla byggnader kan finnas på samma fastighet.

För alla byggnader i stadsdelen, oavsett kartans markeringar, gäller att de ska placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt för byggnaderna som sådana och ger en god helhetsverkan (plan- och bygglagen, kap 3, § 1, se sidan 4). Ändringar av en byggnad ska utföras varsamt så att dess kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas tillvara (PBL 3:10). Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär får inte förvanskas (PBL 3:12). Byggnaders yttre underhåll ska anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt (PBL 3:13).

Här kan du läsa mer om värdefulla bebyggelseområden och hus

På sid 16–23 återges, under rubriken ”att tänka på...”, generella förhållningssätt i ett antal ofta förekommande frågeställningar. Dessa förhållningssätt gäller alla hus i stadsdelen. Enstaka särskilt värdefulla byggnader ges en kortfattad presentation på sid 26–39. Vid underhåll och förändringar av dessa byggnader är det särskilt angeläget att kunskap om tidstypiska stildrag, material och metoder inhämtas. På sid 40–72 finns beskrivningar av kartans 26 bebyggelseområden samt vägledande förhållningssätt till dessa.

Särskilt värdefulla enstaka hus

Här nedan presenteras ett urval enstaka hus med särskilt stort kulturhistoriskt, arkitektoniskt eller miljömässigt värde. På kartan på sid 24 markeras dessa med blå prick.

Karaktären på dessa hus får, i enlighet med plan- och bygglagen, 3 kap 12 § inte förvanskas. Husägare som har planer på att byta takmaterial, fasadmaterial, fönster eller dörrar, ändra färgsättning, bygga om eller bygga till, bygga skärmtak för bil, plank eller veranda bör i tidigt skede, innan några materialbeställningar gjorts, kontakta bygglovhandläggarna på Samhällsbyggnadskontoret. De kan ge råd och synpunkter som underlättar en smidig bygglovhantering. Råd om vård och underhåll av kulturhistoriskt värdefulla byggnader ges av byggnadsantikvarierna på Västerbottens museum.

Grisbacka – byabebyggelse

Lagmannen 1. Kvarnstensvägen 22.

Per Jansgården uppkallad efter kyrkvärden Per Johansson som var fastighetens ägare i mitten på 1800-talet. Mangårdsbyggnad uppförd 1785, förlängd 1814. Vindsvåning med små fönster tillkom före 1887, farstukvistar 1938. Lertegel på taket. Stående locklistpanel målad i ljus faluröd slamfärg. En av stadsdelens fyra bevarade långbyggningar. Viktigt blickfång i korsningen Backenvägen/Kvarnstensvägen.

Raningen 4. Kvarnstensvägen 17.

Förlängd korsbyggnad uppförd 1888. Frontespis mot gatan. Utbyggt trapphus mot gården, 2006 ersatt av en större utbyggnad. Gråsvart papp på taket. Stående locklistpanel, tidigare med ljus linoljefärg, idag med blank färg i faluröd kulör.

Stenen 12. Kvarnstensvägen 12.

Parstuga uppförd ca 1850, renoverad 1973. Lertegel på taket. Stående locklistpanel med ljus faluröd slamfärg. Sexrutors tvåluftsfönster. Pardörr med överljus. Brokvist från senare tid. Stort vådräd och garage- och förrådsbyggnad i anpassad stil kompletterar gårdstunet. Tidigare fanns här även en äldre mangårdsbyggnad uppförd omkring 1785. Den flyttades 1956 till ny tomt tvärs över gatan.

Överåkern 6. Godemansvägen 1.

Parstuga, ursprungligen uppförd 1785 i kv Stenen på andra sidan gatan. 1956 flyttad till nuvarande tomt och restaurerad för slakteriföreståndare Klas Järvholm. Enkupigt lertegel på taket. Bred locklistpanel och knutar målade i röd slamfärg, svartmålade vindskivor, vådringsbalkong på gaveln, enkeldörr med överljus och öppet broplan. Ett fint exempel på arkitekten Bengt Lidströms restaureringsstil.

Överåkern 23. Kvarnstensvägen 7-9.

Parstuga uppförd 1789, belägen vid det bäst bevarade gårdstunet i Grisbacka by. Senare påbyggd med halv övervåning. Tillbyggd med trapphus 1910-15, farstukvist från 1957. Röda betongpannor på taket. Ligande fasspontpanel. I tidigare skede målad med ljus linoljefärg, idag med blank faluröd färg. Knutar och horisontella listverk vita. Sexrutors tvåluftsfönster med dekorativa överstycken.

Överåkern 23. Kvarnstensvägen 7–9.

Mangårdsbyggnad vid samma gårdstun som föregående hus. Salsbyggnad belägen tätt intill Kvarnstensvägen. Uppförd 1813, renoverad 1954. Tvåkupigt lertegel på taket. Stående locklistpanel målad med blank färg. Sexrutors tvåluftsfönster.

Överåkern 23. Kvarnstensvägen 7–9.

Ladugårdsbyggnad uppförd 1812, inredd till plåtverkstad 1968. Stort kulturhistoriskt värde då den är byns enda kvarvarande ladugårdsbyggnad med bibehållet yttre. Den utgör även ett viktigt inslag i miljön kring det i övrigt välbevarade gårdstunet.

Överåkern 23. Kvarnstensvägen 7–9.

Timrat härbre, s k dubbelbod, i anslutning till ovanstående gårdstun. Tvåkupigt lertegel på taket. Målad med faluröd slamfärg. Ny infart till nyuppförd ”parstuga” i kvarteret stryker tätt utmed härbrets norra gavel, som bör skyddas vid snöröjning. Den bäst bevarade av stadsdelens två dubbelbodar och ett omistligt inslag i stadsbilden.

Åkulla 1. Kvarnstensvägen 5.

Timrad parstuga, uppförd 1742–1785 i Strand i Vännäs, påbyggd med halv övervåning 1862, flyttad till Grisbacka och restaurerad 1953 som bostad för arkitekten Bengt Lidström med familj. På taket enkupigt lertegel. Knutar och lockpanel med röd slamfärg. Vindskivor och väd-ringsbalkong på gavel svartmålade. Pardörr med överljus och omfattning hämtad från Ratan. Stort kulturhistoriskt värde.

Åkulla 1. Kvarnstensvägen 5.

Byggnad innehållande snickarbod och garage samhörande med ovanstående parstuga. I byggnaden, som ligger i vinkel med huvudbyggnaden och är sammanlänkad med denna, ingår delar av en riven parstuga i Västerhiske. Lertegel på taket. Knutar och lockpanel med röd slamfärg. Tätspröjsade tvåluftsfönster och foder i mossgrön kulör. Svarttjärade portar. Bengt Lidström 1953.

Åkulla 2. Kungsgårdsvägen 3.

Timrad parstuga, uppförd 1851 i Vännfors i Vännäs, flyttad till Grisbacka och restaurerad 1953 för Lennart Ringmar, kollega till Bengt Lidström på länsarkitektkontoret i Umeå. Lertegel på taket. Knutar och lockpanel med röd slamfärg. Sexrutors tvåluftsfönster. Resterande del av ovannämnda parstuga från Västerhiske ingår i uthus som är sammanlänkat med huvudbyggnaden via lågdel.

Backen 3:2, kv Åkulla. Kvarnstensvägen 3.

Liten salsbyggnad, uppförd 1885–1890 av hemmanägaren Zakris Johansson. Tillbyggd med trapphus omkring 1914 och ombyggd 1959. Svart skivplåt på taket. Knutar och lockpanel med röd slamfärg. Sexrutors tvåluftsfönster. Garage med vidbyggt mindre skärmtak i anpassad stil uppe vid vägen.

Backen 3:3, kv Åkulla. Kungsgårdsvägen 7.

Villa i herrgårdsliknande stil uppförd 1931 för folkskollärare och kantor Edvard Åberg. Tvåkupigt tegel på taket. Stående profilerad locklistpanel. Breda knutar och vertikala listverk på långsidorna. Sexrutors tvåluftsfönster i bottenvåningen, fyrrutors i övervåningen. Pardörr flankerad av små runda fönster. Pampigt läge i fonden av björkallé. Ett udda men värdefullt inslag bland Grisbackas bevarade västerbottensgårdar.

Kattfoten 6. Hartvigsgatan 23 och 23 A.

F d mangårdsbyggnad på gammal gårdsplats, renoverad 1926. Brutet tak med tvåkupigt lertegel. Nätta takkupor i de nedre fallen. Tvåluftsfönster och eternitplattor på fasaden från senare renovering. Dessförinnan locklistpanel och höga korspostfönster samt tvåvåningsveranda på gaveln. Återgång till äldre fasadkaraktär önskvärd. På tomten även ett mindre bostadshus, återstod av tidigare hantverkarbebyggelse.

Kabellekan 8. Rutbergsvägen 16.

Mangårdsbyggnad uppförd 1869 av handlare J O Rydin. Salsbyggnad med bred frontespis. Lertegel på taket. Stående profilerad locklistpanel med bågfris i höjd med underkant av övervåningens fönster på gavlarna. Höga sexrutors tvåluftsfönster. Profilerade fönsteröverstycken. Pardörr med överljus från senare tid. Vacker tidsenlig färgsättning.

Kabellekan 5. Godemansvägen 14B.

Vinkelbyggd mangårdsbyggnad med torn. Svart plåt i bandtäckning på taket. Dekorativt regelverk i tornets taksprång. Liggande fasspantpanel. Horisontella listverk med kontursågade och snidade detaljer samt knutpilastrar. Höga korspostfönster med dekorativa överstycken. Balkong över huvudingång i väster, tvåvåningsveranda mot norr. 1896.

Murgrönan 13. Rutbergsvägen 12.

Mangårdsbyggnad ursprungligen uppförd 1796. Påbyggd med en halv våning och bred förstuga omkring 1866. Ägdes under 1800-talets senare del av kronolänsmann Rutberg. Huset har under 1900-talet rymt målerirörelse och tvättinrättning. Svart skivtäckt plåt på taket. Stående profilerad locklistpanel, upptill avslutad med elegant bågfris. Sexrutors tvåluftsfönster. Dubbeldörr med överljus. Öppen brokvist.

Rosen 3. Godemansvägen 23.

Mangårdsbyggnad, s k salsbyggnad, uppförd någon gång mellan 1794 och 1801. Svarta eternitpannor på taket. Stående locklistpanel målad med blank faluröd färg. Dekorativt formade knutpilastrar och taktassar. Sexrutors tvåluftsfönster med bearbetade överstycken. Kraftfull och färgstark veranda i hälsingstil, ovanlig i Västerbotten. Ingår i välbevarad gårdsmiljö med vårdad park och högt kulturhistoriskt värde.

Rosen 3. Godemansvägen 23.

Bagarstugulänga vid samma gårdstun som ovanstående mangårdsbyggnad. Idag är huset inrett med två lägenheter. Lertegel på taket. Stående locklistpanel målad i blank faluröd färg. Sexrutors tvåluftsfönster.

Rosen 3. Godemansvägen 23.

F d ladugårdsbyggnad på samma gårdstun som ovanstående byggnader, ursprungligen uppförd på 1880-talet, nedbrunnen och återuppbyggd i samma stil. Stående locklistpanel målad med blank faluröd färg. Fyra- och tvårutors fönster med foder korslagda i hörn. Lunettfönster i gavelspetsen. Sedan 1930-talet fanns här trädgårdsmästeri vid sidan av jordbruket. Idag driver samma familj företaget Lindehells markplanering.

Hartvigsgård 4, Lärkvägen 25.

Mangårdsbyggnad, s k salsbyggnad, på gammal gårdsplats på snedden inne i kvarteret. Uppförd 1878, renoverad 1948. Skivtäckt plåt på taket. Profilrade sparrändar i taksprång. Frontespiser på båda långsidor. Stående locklistpanel. Sexrutors tvåluftsfönster. Veranda och entrédörr från 40-talet.

Lönnen 3, Grubbevägen 6.

Parstuga, ursprungligen uppförd på annan plats i kvarteret. Flyttad till nuvarande plats på 1950-talet. Korrugerad plåt på taket. Frontespis mot gatan, trapphusutbyggnad mot gården. Stående locklistpanel målad med blank faluröd färg. Sexrutors tvåluftsfönster. Små diagonalställda fönster med krysspröjs i gavelspetsarna. Exponerat läge på hörntomt.

Poppeln 12. Grubbevägen 26.

Parstuga uppförd under 1800-talets första hälft. Om- och tillbyggd omkring 1900 då den fick nuvarande liggande fasspantpanel och målades i ljus linoljefärg. Burspråk mot gatan från samma tid. Svart tegelimiterande plåt på taket. Tidigare höga korspostfönster i mörkare kulör ersatta med lägre tvåluftsfönster i vitt. Återgång till äldre fönstertyp önskvärd.

Poppeln 13. Grubbevägen 28B.

Parstuga uppförd 1912. Lertegel på taket. Frontespis mot gatan, trapphusutbyggnad mot gården. Stående locklistpanel, tidigare målad i ljus linoljefärg, idag med ljus faluröd slamfärg. Stiligt inslag i rad om tre kulturhistoriskt värdefulla hus utmed detta avsnitt av Grubbevägen.

Boken 18. Sandåsvägen 2E.

Gelbjutare Sundkvists gård. Parstuga med den för flera av grubbegårdarna karaktäristiska höga smala gaveln. Lertegel på taket. Frontespis mot gatan, trapphusutbyggnad mot gården. Stående locklistpanel och knutar målade med blank faluröd färg. Sexrutors tvåluftsfönster. Exponerat läge vid samma stråk som ovanstående gård.

Boken 1. Sandåsvägen 2A.

Parstuga i ett stråk av bevarade gårdar utmed Sandåsvägen. Lertegel på taket. Stående locklistpanel målad med faluröd slamfärg. Sexrutors tvåluftsfönster. Lummig trädgårdstomt med två stora granar som portmotiv mot Sandåsvägen.

Grubbe – byabebyggelse

Borrmaskinen 3, Grubbevägen 33.

Gårdsbildning bestående av en äldre parstuga som tillbyggt i vinkel, en äldre bagarstuga och ett nytt kombinerat gästhus/skärmtak för bil. Gamla och nya hus, markbehandling och grönska samverkar här till ett vackert och välformat gårdsrum. Ett fint exempel på skickligt gestaltad tillbyggnad. Martin Häller 1998.

Borrmaskinen 20. Sandåsvägen 4 D.

Parstuga med två fulla våningar. Denna höga och smala parstugetyp finns på ett par håll på Grubbe, men inte i de andra byarna. Just denna ligger vid gårdstun med moderniserad bagarstuga samt uthuslänga. Svart korrugerad plåt på taket. Stående locklistpanel. Höga korspostfönster med spröjs i nederbåge. Utbyggt trapphus mot gården och sentida brokvist.

Borrmaskinen s:1.

Uthuslänga med många boddörrar vid samma gårdstun som ovanstående. Ett av få bevarade uthus av detta slag och ett värdefullt inslag i gårdsmiljön.

Backen 5:2. Grubbevägen 42.

Enkelstuga i ett och ett halvt plan. Utgör tillsammans med tillhörande välbevarade ladugårdsbyggnad ett av de finare inslagen i raden av gårdar utmed denna del av Grubbevägen. Lertegel på taket. Stående locklistpanel målad med blank färg i faluröd kulör. Sexrutors tvåluftfönster. Mot vägen ett vackert utformat spjalstaket målat i falurött.

Backen 5:2. Grubbevägen 42.

Ladugård vid samma gårdstun som ovanstående. Ett unikt och välbevarat exempel på de många ladugårdar som tidigare fanns i byarna. Högt bevarandevärde.

Glasbjörken 5. Grubbevägen 54.

En av flera bevarade parstugor utmed denna del av Grubbevägen, uppförd på 1880-talet. Målad i ljus färg. Tvåkupigt lertegel på taket. Stående locklistpanel. Höga korspostfönster. Ingår i välbevarad gårdsgrupp med bagarstuga och ladugårdsbyggnad. Mangårdsbyggnad och bagarstuga skyddade med q i detaljplan.

Glasbjörken 1. Grubbevägen 64.

Erik Präktigs gård. Stilfull parstuga, flyttad till denna plats i samband med laga skifte. Liksom ett par andra parstugor utmed detta avsnitt av Grubbevägen målad i ljus färg: blågrått på väggen och ljusare grått på knutlådor och fönsterfoder. Tvåkupigt lertegel på taket. Stående profilerad locklistpanel. Knutlådor utformade som pilastrar med kapitäl. Höga korspostfönster med profilerade överstycken. Högt bevarandevärde.

Amalienborg 18. Grubbevägen 63.

En av stadsdelens fyra bevarade långbyggningar. I samband med laga skifte på 1800-talet utflyttad till nuvarande plats. Lertegel på taket. Stående profilerad locklistpanel. Inklädda knutar delar in väggen i fält. Höga korspostfönster med profilerade och snidade överstycken. Det rikast dekorerade av de äldre husen på Grubbe.

Amalienborg 10. Vitmossevägen 4.

Parstuga som tidigare legat vid samma gårdstun som ovanstående långbyggning. Flyttad inom kvarteret. Lertegel på taket. Locklistpanel målad med blank faluröd färg. Sexrutors tvålufts-fönster. I sen tid tillkommen tvåvånings veranda. 1880-tal.

Amalienborg 1. Kronoparksvägen 22.

Parstuga i exponerat läge på hörntomt vid Grubbevägen. Uppförd omkring 1860, restaurerad efter ritningar av Bengt Lidström 1964. Gråsvarta betongpannor på taket. Vitmenad skorsten. Svartmålade vindskivor. Lockpanel målad med faluröd slamfärg. Via plank sammanbyggd med uthus innehållande förråd och garage. Ett fint exempel på Bengt Lidströms restaureringsstil.

Sarven 8. Sandåsvägen 20.

Parstuga med för grubbegårdarna typisk relativt hög övervåning. Svart tegelimiterande plåt på taket. Trapphusutbyggnad mot gården med veranda och pelarburen balkong. Stående locklistpanel målad med blank färg i faluröd kulör. Sex- och fyrrutors tvålufts-fönster. Exponerat läge på hörntomt. En av många trivsamma äldre parstugor som ger karaktär åt stadsdelen.

Pionen 5. Kungsängsvägen 3.

Mangårdsbyggnad, enligt muntliga berättelser tillkommen under 1600-talets slut, senare förlängd och påbyggd. Lertegel på taket. Stående locklistpanel. Höga korspostfönster. Två ingångar med brokvistar tillkomna under 1900-talet. Fasaden är sedan lång tid tillbaka målad i ljus färg, fodren i grön kulör och fönsterbågarna vita. Byggnaden är sedan 1980-talet skyddad med Q i detaljplan.

Pionen 5. Kungsängsvägen 3.

Bevarad del av ursprungligt uthus sammanhörande med ovanstående mangårdsbyggnad och liksom denna skyddad med Q i detaljplan. Omålad pannplåt på taket. Stående locklistpanel. Används idag som garage och förråd. Uppförd under 1800-talets senare del.

Solrosen 10. Godemansvägen 35.

Parstuga på ursprunglig gårdsplats. Gråsvarta betongpannor på taket. Stående locklistpanel målad med faluröd slamfärg. Sexrutors korspostfönster. Fint utformad brokvist från senare tid. Bildar tillsammans med en nytillkommen enkelstuga och ett äldre timrat uthus en fin gårdsmiljö på exponerad hörntomt.

Solrosen 10. Godemansvägen 35.

Vackert proportionerad enkelstuga, uppförd på samma gårdstun som föregående äldre parstuga. Röda betongpannor på taket. Locklistpanel målad med ljus faluröd slamfärg. Sexrutors tvålufts-fönster. Erik Nordell 1985.

Solrosen 8. Jakob Grubbs väg 8.

Äldre timrat uthus på samma gårdstun som ovanstående enkelstuga. Välbevarad exteriör. Ligger något över gränsen till grannfastigheten Solrosen 10 som är obebyggd. Utgör ett ålderdomligt inslag i kvarteret. Stort bevarandevärde.

Backen 3:27. Häradsvägen 53.

Parstuga med halv övervåning uppförd 1913. Regelstomme med sågspånsfyllning. Omålad pannplåt på taket. Stående locklistpanel. Höga korspostfönster. Veranda med balkong mot väster. Ligger tillsammans med ladugård uppförd 1933 vackert i omgivande odlingslandskap.

Västerhiske – byabebyggelse

Tolvmansgården 2, Sandåsvägen 39.

På Västerhiske ligger ytterligare en av stadsdelens fyra bevarade långbyggnader, *Tolvmansgården*. Stiligt gårdstun med stort vårdträd och bevarad dubbelbod. Här ligger gråsvart korrugerad eternit på taket. Fasaden målad med blank färg i faluröd kulör.

Tolvmansgården 2, Sandåsvägen 39.

Timrad dubbelbod vid samma gårdstun som ovanstående. Gråsvart korrugerad eternit på taket. Blank färg i faluröd kulör på timmervägen. Värdefullt inslag i miljön på gårdstunet.

Kronan 5, Grubbevägen 90.

Välbevarad parstuga uppförd 1898. Tvåkupigt lertegel på taket. Frontespis mot vägen. Stående locklistpanel målad med faluröd slamfärg. Höga korspostfönster. Ingår i vackert och välbevarat gårdstun med loge, f d ladugård samt bagarstuga. Gården som har exponerat läge på en hörntomt vid Grubbevägen ingärdas av ett lågt grönmålat spjalstaket. Hela denna gårdsmiljö har stort kulturhistoriskt värde.

Kronan 5, Grubbevägen 90.

Den stiliga logen till vänster har enligt uppgift tidigare tjänat som hamnmagasin. Den flyttades till sin nuvarande plats vid sekeskiftet. På bilden till höger syns gårdens bagarstuga.

Bocken 19, Grubbevägen 95–97.

F d kornbod. Flyttad på tomten och numera använd som garage. Pietetsfullt omhändertagen och ett trivsamt blickfång utmed Grubbevägen. Ett av få bevarade uthus på gårdarna i området. Tillhörande mangårdsbyggnad flyttad till nuvarande plats vid laga skifte på 1800-talet.

Myrsloken 1, Sandåsvägen 61.

Äldre mangårdsbyggnad, ursprungligen uppförd 1879. Om- och tillbyggd 1928 då den fick sitt nuvarande brutna tak med och trapphusutbyggnad mot gården. Omålad pannplåt på taket. Kupor i nedre takfallen. Stående locklistpanel målad med blank färg. Sex- och niorutors två- och trelufts-fönster. Lunettfönster i gavelspetsen (lunett betyder liten måne!).

Skruvstycket 1. Backenvägen 95.

En av stadsdelens fyra långbyggningar, enligt uppgift flyttad från Granö 1808. Ligger stiligt vid välbevarat gårdstun med bagarstuga, loge och ytterligare ett uthus. Lertegel på taket. Stående locklistpanel målad i ljus falu rödfärg. Vitmålade knutlådor. Sexrutors tvålufts-fönster. Farstuväst från 1920-talet och utbyggd förstuga från 1941.

Skruvstycket 1. Backenvägen 95.

Parstuga, f d bagarstuga, vid samma gårdstun som ovanstående, enligt uppgift uppförd 1797. Gråsvarta betongpannor på taket. Stående rödmålad locklistpanel.

Skruvstycket 1. Backenvägen 95

Uthus med vagnslider och vedbod med inskription från 1846. Rödfärgad timmerbyggnad med svartmålade portar. Paneldörr med överljus på ena gaveln. På gården finns även en välbevarad loge. Gårdsgruppen som helhet har stort kulturhistoriskt värde.

Backen 3:45, Älvtået 2.

Förlängd parstuga troligen uppförd i början av 1800-talet. Fritt och vackert belägen med utsikt över odlingsmarken ned mot älven. Gården med boningshus, bagarstuga och ladugårdslänga restaurerades på 50-talet efter ritningar av Bengt Lidström. Enkupigt lertegel på taket. Svarttjärade vindskivor. Stående locklistpanel och knutlådor målade i faluröd slamfärg. Pardörr med överljus vid öppen brokvist.

Backen 3:45, Älvtået 2.

Bagarstuga troligen uppförd vid 1800-talets mitt. Belägen vid samma gårdstun som ovanstående. Enkupigt lertegel på taket. Svarttjärade vindskivor. Stående locklistpanel och knutar målade i faluröd slamfärg. Pardörr med överljus vid öppen brokvist. Gården som helhet har stort kulturhistoriskt värde, på grund av sin ålder men även som fint exempel på Bengt Lidströms restaureringskonst.

Backen 3:45, Älvtået 2.

Ladugårdslänga belägen vid samma gårdstun som föregående två hus. Taket klätt med korrugerad eternit. Stående locklistpanel målad med falu rödfärg. Inåtgående paneldörr med överljus samt portar. Fyrrutors tvålufts-fönster lekfullt färgsatta i två mossgröna kulörer. På gaveln vidbyggt plank i Bengt Lidströms design, avsett som skydd för bil och sop-tunna.

Backen 3:43, Älvtået 3.

Även denna gård har vackert och fritt läge i sluttningen ner mot älven. En björkallé leder fram till gårdstunet. Huvudbyggnaden som är i 20-talsstil är troligen en ombyggd parstuga. Omålad pannplåt på taket. Stående locklistpanel. Veranda i två våningar. Sexrutors tvålufts-fönster. Gårdsplatsen är gammal och gården bildar tillsammans med gården på Backen 3:45 ett betydelsefullt inslag i kulturlandsskapet.

Backen 3:43, Älvtået 3.

Ladugårdslänga i timmer och tegel, troligen byggd vid sekelskiftet. Omålad pannplåt på taket. Timmer och locklistpanel målade med röd slamfärg. Viktiga inslag i gårdsmiljön är även en f d bryggstuga, renove-rad på 50-talet, och en timrad bod.

Backen 3:28, Häradsvägen 50.

Parstuga troligen uppförd i slutet av 1700-talet, men förändrad på 1950-talet. Enkupigt lertegel på taket. Stående locklistpanel målad med falu-röd slamfärg. Sexrutors tvålufts-fönster. Farstukvist med pelarburen bal-kong med räcke av brunlaserade brädor. Vackert belägen intill Härads-vägen och med utsikt över odlingsmarken ner mot älven. Sammanhör med nedanstående bagarstuga.

Backen 3:28, Häradsvägen 50.

Enkelstuga, f d bagarstuga, vid samma gårdstun som ovanstående och från samma tid. Enkupigt lertegel på taket. Stående locklistpanel med faluröd slamfärg. Vitmålade knutar. Sexrutors tvålufts-fönster. Pardörr med överljus, panelklädd. Denna byggnad har bevarat mer ålderdomli-ga drag än huvudbyggnaden och har stort kulturhistoriskt värde.

Lodbrädan 1, Bryngelsvägen 42.

Mangårdsbyggnad vid gammal gårdsplats i randen av den tidigare od-lingsmarken, idag granne med det nya bostadsområdet i kv Kungs-hamnsskolan. S k salsbyggnad, en mindre vanlig hustyp i stadsdelens byar. Korrugerad plåt på taket. Stående locklistpanel. Sexrutors tvålufts-fönster. Brokvist från senare tid. På grund av ålder och originalitet högt bevarandevärde.

Övriga hus

Videt 2, Grubbevägen 20.

Snickare Oscar Öhmans hus, flyttat från Baggböle på 1910-talet. Ett av många hus som uppfördes av snickare knutna till möbelsnickerier-na i området. Svart korrugerad plåt på taket. Ursprungligen liggande fasspontpanel, idag stående locklistpanel. Höga korspostfönster. Små diagonalställda fönster i gavelpetsarna. I gårdsvinkeln veranda med ori-ginell snickarglädje. Trivsamt blickfång vid en krök på Grubbevägen.

Hartvigsgård 28, Backenvägen 28.

F d skolhus, numera ungdomsgården *Hartan*. Ursprungligen uppförd 1913, senare om- och tillbyggd. Skivtäckt plåt på taket. Stuprör av äldre modell med s k skarpa knän. Stående locklistpanel. Höga korspostfönster. Ett kulturhistoriskt värdefull byggnad och ett viktigt landmärke vid denna del av Backenvägen.

Häggen 2, Skiftesvägen 25B.

Välbevarat egnahem med tillhörande uthus på stor trädgårdstomt. Omålad skivtäckt plåt på taket. Stående locklistpanel. Ursprungliga korspostfönster. Nätta i fasadliv liggande takkupor. Ingår i ett stråk av små egnahem från samma tid, belägna utmed en liten gångväg mellan Skiftesvägen och Backenvägen. Gångvägen följer en äldre vägsträckning som leder vidare mot Grubbe. Huset är från 1915.

Sarven 1, Sandåsvägen 22.

Egnahem på fint anlagd trädgårdstomt med grusgångar, bärbuskar och fruktträd. Brutet tak med svart tegelimiterande plåt. Nätt takkupa i fasadliv. Stående locklistpanel målad med blank färg i faluröd kulör. Sexrutors tvåluftsfönster. Enkel men vackert formad brokvist. 20-tal.

Poppeln 8, Grubbevägen 30.

Bostadshus uppfört i början av 20-talet för fjärdingsman Hugo Lindgren. Brutet tak med tvåkupigt lertegel. Lockpanel från 2006. Korspostfönster med tätspröjsad överdel. Dubbla burspråk mot gatan. Små diagonalställda fönster i gavelpetsarna. Ett fint exempel på de nya arkitektoniska uttryck som infördes när folk utifrån bosatte sig i området.

Gråalen 9, Aspvägen 4.

Villa i nationalromantisk stil. Gråsvart bandtäckt plåt på taket. Växlande stående och liggande fasadpanel. Dekorativa spjalverk i gavelpetsarna. Korspostfönster med tätspröjsad överdel. Tvåvånings veranda med valmat plåtklätt tak och räcken av dekorativt kontursågade brädor. 20-tal.

Eken 8, Sandhallavägen 2.

Ett välbevarat exempel på den egnahemsbebyggelse som på 1920-talet växte upp kring snickerifabrikerna på Grisbacka. Lertegel på taket. Stående locklistpanel. Korspostfönster. Liten brokvist med sadeltak. Omgivet av lummig trädgård. Okänd upphovsman, 20-tal.

Linden 1, Stadsgränsvägen 2A.

Mangårdsbyggnad, uppförd 1928 på gammal gårdsplats. Utgör ett viktigt inslag i miljön kring Backenvägen, vid entrén till stadsdelen österifrån. Lertegel på taket. Omvikt takfot. Stående locklistpanel, ursprungligen målad i ljus färg, idag med blank färg i faluröd kulör. Tvåvånings veranda med sadeltak mot trädgården. En ladugård uppförd 1931 fanns tidigare i anslutning till detta hus.

Nertsen 19, Sandåsvägen 18A.

Mangårdsbyggnad på gammal gårdsplats på tidigare jordbruksfastighet. Numera beläget inne i kvarteret i en omgivning av 50-talsvillor och en mindre grupp med parhus från 2000-talet. Brutet tak klätt med svart tegelimiterande plåt. Stående locklistpanel. Sexrutors tvåluftsfönster. Tvåvånings veranda med brutet tak. 30-tal.

Eken 13, Grubbevägen 4.

Grisbackakyrkan, uppförd 1936 som missionshus för EFS, på tomt som skänkts av byamännen. Kyrkan har idag ett samarbete med Svenska kyrkan och fungerar som stadsdelskyrka. Klockstapeln tillkom 1982. En omfattande reovering och utbyggnad skedde 1997. Valmat tak med tvåkupigt tegel. Stående locklistpanel. Fyrrutors tvåluftsfönster med litet triangelformat överstycke.

Lagmannen 2, Backenvägen 17.

Litet flerbostadshus i funktionalistisk stil uppfört för målaren Axel Olofsson. Tvåkupigt lertegel på taket. Locklistpanel. Två- och treluftsfönster med placering över hörn. Tidstypisk fönsteromfattning med smal list upptill och nedtill och breda sidofoder. Välbalanserad fasad med fint utformat entréparti med dubbla ingångar, originaldörrar i fint skick och pelarburen vädringsbalkong.

Lärkträdet 18, Backenvägen 18.

Flerbostadshus i funktionalistisk stil, ett av de större trähusen utmed gatan. Gråsvarta betongpannor på taket. Locklistpanel. Två- och treluftsfönster. Tidstypisk fönsteromfattning med smal list upptill och nedtill och normalbreda sidofoder. Entré med litet skärmtak. Mot vägen stora lummiga träd. Ingår i en sammanhållen miljö med trähus från samma tid. 30-tal.

Lärkträdet 17, Backenvägen 16.

Litet flerbostadshus i funktionalistisk stil uppfört för bryggare Rudehed. Tvåkupigt lertegel på taket. Locklistpanel. Två- och treluftsfönster, varav en del placerade över hörn. Tidstypisk fönsteromfattning med smal list upptill och nedtill och normalbreda sidofoder. Här är entrén vänd mot trädgården. Ingår i en sammanhållen miljö med trähus från samma tid. 1938.

Lärkträdet 11, Stadsgränsvägen 1.

Tvåfamiljshus uppfört 1939 för målare Grönlund. Tvåkupigt lertegel på taket. Locklistpanel. Två- och treluftsfönster, varav en del placerade över hörn. Tidstypiska fönsteromfattningar med smal list upptill och nedtill och normalbreda sidofoder. Entré och garage smakfullt tillbyggda och förändrade på 50-talet. Ett fint hus med exponerat läge på hörntomt vid Backenvägen.

Åkaren 2, Backenvägen 5.

Litet sk barnrikehus, uppfört 1941 för militären Waara som bodde här med fru och sex döttrar. Nylagt tvåkupigt lertegel på taket. Stående locklistpanel med smal oprofilerad ribb. Ursprungliga två- och treluftsfönster. Mot gården ny entré, altan och förändrat köksfönster. Ett viktigt inslag i den samlade miljön med egnahem och små flerbostadshus från 40- och 50-tal vid detta avsnitt av Backenvägen.

Tallen 2, Fågelsångsvägen 16.

Lågmäld enplansvilla med indraget läge på tomten, gavelställd mot gatan. Ved- och trädgårdsförråd i vinkel mot trädgården. Lertegel på taket. Svarta vindskivor och fotbrädor. Ritad av Bengt Lidström för tele-tjänstemannen Karl Herman Kjellström. 1951.

Bocken 3, Grubbevägen 107.

Egnahem uppfört 1952 av taxichauffören Lindholm. Tvåkupigt lertegel på taket. Stående locklistpanel målad med blank färg i faluröd kulör. Tvålufts-fönster. Litet nätt skärmtak för bil med fint anpassad place-ring och utformning. Ett värdefullt och lite udda inslag vid denna del av Grubbevägen som annars mest omges av äldre parstugor.

Sälen 1 och 2, Gabrieljansvägen 10 och 8.

Två tidstypiska och välbevarade små flerbostadshus som ingår i en större grupp på sex hus, alla uppförda 1953. Tvåkupigt lertegel. Grå slätputsade fasader med vita fönsteromfattningar. Symmetriska tvålufts-fönster förutom mitt på långsidan mot söder där det finns tvålufts-fönster med sidoställd post. Balkonger med finkorrugerad balkongfront. Högt bevarandevärde på grund av renodlad 50-talskaraktär.

Hjortkalven 1, Kornvägen 6.

Litet egnahem, 67 m², på källare. Uppfört 1953. Svenska Trähus levererade huset som kom i färdiga byggelement som monterades på plats. Nätt men genomtänkt planlösning. Tvåkupigt lertegel på taket. Locklistpanel med smal ribb, tidigare ljusmålad, idag målad med blank röd färg. Liten senare brokvist. Enda oförändrade huset i en serie på sex utmed gatan. Högt bevarandevärde.

Haren 9, Sandåsvägen 26.

Egnahem, 80 m², på källare. Uppfört efter typritningar från Kungliga Bostadsstyrelsen. Flackt sadeltak med tvåkupigt lertegel. Stående locklistpanel. Tvålufts-fönster. Ett trivsamt hus i vacker och tidstypisk trädgård. Ett fint och oförvanskat exempel på en hustyp som var vanlig i dessa kvarter. 1957.

Sarven 9, Kronoparksvägen 16.

Liten fin enplansvilla från Svenska Stenhus i Skövde, uppförd 1959. Lertegel på taket. Slätputsad fasad. Entré, burspråk och liten altan under utskjutande del av taket. Trivsamt vardagsrum med öppen spis intill burspråket. Skorstenen ger accent åt fasaden mot gatan. Ett i denna miljö avvikande hus med intressant arkitektur.

Lärkrädet 19, Backenvägen 20.

Post- och bostadshus uppfört 1961 för byggmästare Hjalmar Sandström. Kvadratisk planform. Trerumslägenheter i övervåningen, i bottenvåningen ursprungligen smålägenheter och postkontor. Idag finns här en butik. Flackt kuverttak. Tegelfasad. Tidstypiska burspråk och lekfullt arrangerade små kvadratiske trapphusfönster. En karaktärsbyggnad med många fina kvaliteter. Stig Burman/Ove Sandström 1961.

Myrsloken 3, Sandåsvägen 57.

Tvåfamiljvilla med välbevarad 50-talskaraktär. Lertegel på taket. Slätputsad fasad i brunrosa ton. Vita fönsteromfattningar. Tvåluftsfönster. Omsorgsfullt formade originaldetaljer som litet burspråk, entrédörr i ädelträ med skärmtak över och trappa med smidesräcke bidrar till ett fint helhetsintryck. Ytonghus AB 1961.

Hagtornen 9, Kungsgårdsvägen 33.

Bostad för konstnären Ingvar Hällgren med familj. Lågmäld exteriör. Enkupigt lertegel på taket. Hög vitmenad skorsten. Svarttjärade vindskivor. Stående lockpanel med röd slamfärg. Utåtgående grönmålade tvåluftsfönster med fast spröjs. Vacker och ombonad interiör formad i samarbete mellan konstnären och arkitekten. Trädgårdstomt med ateljébyggnad och utsikt mot älvslandskapet. Bengt Lidström 1961.

Hagtornen 9, Kungsgårdsvägen 33.

Ateljébyggnad uppförd för konstnären Ingvar Hällgren och samhörande med ovanstående bostadshus. Vägg- och takmaterial lika huvudbyggnaden. Mörkt grönmålade tätspröjsade tvåluftsfönster. Ateljén är liksom bostadshuset försedd med öppen spis, ritad av arkitekten. Höga vitmenade skorstenar. Bengt Lidström 1961.

Ormbäret 22, Kungsgårdsvägen 23.

Enplansvilla utan källare uppförd 1961 efter ritningar av Louis Kopf. Enkel smakfull villa med många tidstypiska drag: enkupigt lertegel på flackt sadeltak, liggande fjällpanel, indraget entréparti, dörrar i brunlaserat trä och tvåluftsfönster. 1961.

Bryngelsvägen 2–66

Fem grupper av skulpturalt formade enplans kedjehus, gestaltade med små atriumliknande förgårdar. Husen har platta tak, breda vindskivor och mustig färgsättning. Förråden är placerade mot gatan och används medvetet i den rumsliga kompositionen liksom de vitmenade skorstensstockarna vid entréerna. Unik och tidstypisk arkitektur med högt bevarandevärde. Erik Lindgren 1964.

Bryngelsvägen 2–66.

Radhus, grannar med ovanstående kedjehus. Husen har starkt sluttande pappklädda pulpettak och rymmer en våning mot gatan, två mot trädgårdssidan. Mot gatan små entrégårdar omslutna av förråd och låga trästaket. Fasaden mot trädgården är skulpturalt utformad med robusta träpartier och balkonger målade i falurött och brunt. Unik och tidstypisk arkitektur med högt bevarandevärde. Erik Lindgren 1964

Kilen 1, Skillingvägen 12.

Villa ritad av Lennart Johnsson för den egna familjen. Huset får sin karaktär av knappa taksprång och brädfodrad sluttande takfot. Fönstren är något indragna i fasadliv och utan foder. På taket ligger gråsvarta betongpannor. Stående slät panel, liggande mellan långsidans fönster. Panel, knutar och fönsterluckor målade med röd slamfärg. Garage och plank i anpassad utformning. Lennart Johnsson 1969.

Kronojägaren 2, Kronoskogsvägen 3.

Transformatorstation. I form och färg medvetet anpassad till omgivande tallskog. Flackt pulpettak. Stående träpanel laserad i grågrön ton. Högt sittande fönsterband mot öster. Brunlaserade fönsterbågar. Underhålls lämpligen med opigmenterad lasyr för att inte mörkna. 1971.

Solrosen 9, Godemansvägen 37.

Arkitektritad parstuga. Huset är uppfört 1972 efter ritningar av Jonny Norlander. Gråsvarta betongpannor på taket. Svarta vindskivor. Lockpanel och knutar målade med röd slamfärg. Sexrutors tvåluftsfönster. Liten veranda med sadeltak och snickarglädje mot vägen. Bostadshuset via plank länkat till kombinerat garage och förråd.

Slägskaftet 7, Utfartsvägen 1.

Parstuga uppförd 1972 efter ritningar av L Gustavsson. Gråsvarta betongpannor på taket. Svarta vindskivor. Lockpanel och knutar målade med röd slamfärg. Fyrrutors tvåluftsfönster. Liten veranda med kurttak och snickarglädje mot gården. Bostadshuset via plank länkat till kombinerat garage och förråd.

Kabbelekan 1, Rutbergsvägen 18.

Villa i mörkbrunt tegel med rödmålade träpartier i fasspontpanel infällda mellan och ovan fönster. Fönsterbågar och burspråk i ockragul ton. Gråsvarta betongpannor på taket. Sparsmakad arkitektur med lite udda detaljer. Uno Nygren 1974.

Amalienborg 5, Grubbevägen 69.

Villa i mexitegel med grönlaserade partier med stående panel infälld i gavelröste och mellan fönster. Brant sadeltak med svarta betongpannor samt breda brunlaserade vindskivor. Fönster brunlaserade. Bildar tillsammans med indragen garagebyggnad med platt tak en fin entrégård. Gedigen och välbevarad 70-talsarkitektur. Träpartier underhålls lämpligen med opigmenterad lasyr för att inte mörkna. 1976.

Gråalen 4, Aspvägen 10.

Arkitektritad villa fint inpassad på naturtomt med tallskog. Mörkt brunlaserad fasadpanel, ljusst brunlaserade fönster, pappshingel på taket. Bildar tillsammans med uthuslänga ett vackert gårdstun. Tomten inhägnad med traditionell gårdsgård mot gatan. Dick Edin 1976.

Nertsen 18–22, Sandåsvägen 18B–E.

Förnyelse med en liten grupp om två parhus i en omgivning av 50-talsvillor och enstaka mangårdsbyggnader från äldre tid. Stående locklistpanel och liggande fasspontpanel. För 00-talet tidstypisk målning med röd slamfärg även på knutar och foder. Fyrrutors tvåluftsfönster målade i blått. Sidoförskjutna garage med framförliggande nätta skärmtak för bil. Torsten Sandgren 2002.

Värdefulla bebyggelseområden

1 • Gårdsmiljöer i odlingslandskapet mot älven, 1800-tal

Lada i odlingslandskapet.

Landskapsvårdare.

Större delen av den kvarvarande äldre gårdsbebyggelsen på Grisbacka, Grubbe och Västerhiske ligger idag inordnad i kvarteren och omges av villor, radhus, kedjehus eller flerbostadshus från olika tidsperioder. I det ännu så länge orörda odlingslandskapet ner mot älven ligger dock ett antal gårdar kvar i sitt naturliga sammanhang, omgivna av åker- och betesmark. Dessa ingår som viktiga element i en landskapsbild med stora natur- och kulturvärden.

De två gårdarna på var sida om Älvtået ligger högt med utsikt över odlingslandskapet och älven. Gårdsplatserna är gamla och gårdstunen välbevarade. Den västra gården, som på 1950-talet restaurerades av arkitekten Bengt Lidström, har en mer ålderdomlig karaktär. Gårdstunet, som är gräsbevuxet och ligger helt nära vägen, omges av mangårdsbyggnad, bagarstuga och en långsträckt ladugårdslänga.

Gården öster om "tået" nås via en stilig björkallé. Två bostadshus, restaurerade på 1920- respektive 40-talet, och en ladugårdslänga från seklets början omger här ett öppet luftigt gårdstun med slående utsikt över älvslandskapet. En timrad loge och en lada kompletterar bilden av en välkött gård från 1900-talets början.

Nere vid Häradvägen ligger två gårdar, en äldre med mangårdsbyggnad och bagarstuga helt nära vägen och en yngre, där fårskötsel bedrivs. Dessa gårdar, liksom kvarvarande lador i anslutning till odlingsmarken, är viktiga inslag i landskapsbilden.

Älvtået 3.

Björkallé vid Älvtået 3.

Förhållningssätt:

- Äldre mangårdsbyggnader och uthus bevaras och vårdas pietetsfullt.
- Karaktärstragen hos de av Bengt Lidström renoverade husen på fastigheten Backen 3:45 bevaras.
- Eventuell ny bebyggelse utformas med respekt för landskapsbilden och i samspel med befintlig bebyggelse.
- Som takmaterial väljs lertegel eller pannplåt. Tegelimiterande plåt är olämplig i denna kulturmiljö.
- Fönster på äldre hus bevaras och underhålls alternativt väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Rödfärgade hus målas i första hand med faluröd slamfärg, i andra hand med annan helmatt färg i faluröd kulör.
- Gårdstunens lantliga karaktär bevaras och underhålls.
- Skärmtak för bil passar inte i dessa miljöer.
- Ladorna i odlingslandskapet vårdas fram till dess att annan markanvändning blir aktuell.

Häradsvägen 53.

Älvtået 2.

2 • Gårdsmiljöer vid Kvarnstensvägen, 1800- och 1950-tal

Kvarnstensvägen 5.

Grisbacka är den östligaste av stadsdelens tre ursprungliga byar. Byn, som har medeltida ursprung, bestod på 1800-talet av en klunga gårdar utmed nuvarande Kvarnstensvägen i närheten av Tvärån. Västerut vid nuvarande Lagmansgatan samt norrut vid nuvarande Grubbevägen fanns ytterligare gårdar som tillhörde byn.

Miljön kring Kvarnstensvägen får idag sin prägel av ett stort antal äldre parstugor som kantar den gamla byvägen, många av dem pietetsfullt renoverade av arkitekten och slöjdaren Bengt Lidström. Här finns såväl bevarade parstugor i ursprungliga lägen som till stadsdelen flyttade parstugor från byarna runt Umeå. Bengt Lidström strävade efter att ge de restaurerade gårdarna ålderdomliga drag. Han hade en egen restaureringsstil, som avvek från den gängse. Husen kännetecknas av rödfärgade fasader med breda lockbrädor. Även knutarna är rödfärgade. Vindskivor och entrédörrar är bruntjärade. Ofta finns ett enkelt broplan vid entrén, ibland med likaledes bruntjärade bänkar på var sida samt brunlaserad vädringsbalkong på gaveln. Rödfärgade plank som förbinder huvudbyggnaden med intilliggande garage- eller verkstadsbyggnad och skapar vind- och insynsskyddade hörn är återkommande drag. De för parstugorna karaktäristiska interiörerna har bevarats, samtidigt som tvätt- och hygienutrymmen tillkommit och köksinredningen kompletterats.

Kvarnstensvägen 7-9.

Dubbelbod. Kvarnstensvägen 7-9.

Idag framstår de bevarade, flyttade och pietetsfullt restaurerade gårdarna utmed Kvarnstensvägen som en unik miljö med stora kulturhistoriska och miljömässiga värden.

Bengt Lidström har även intresserat sig för nybyggande i omgivningarna. Genom VAB arkitektkontor, där han var anställd, kom han att rita ett flertal småhus inom stadsdelen, däribland tre radhuslängor vid Tvärågatan och Tullkvarnsgatan (se sid 57) och en villa och ateljé för konstnären Ingvar Hällgren på Kungsgårdsvägen 33 (se sid 38). Han var även, som förälder och arkitekt, en drivande kraft bakom utbyggnaden av Umeå Waldorfskolas lokaler inom stadsdelen.

Förhållningssätt:

- Äldre mangårdsbyggnader och uthus bevaras och vårdas pietetsfullt.
- Karaktärsdragen hos de av Bengt Lidström renoverade husen bevaras.
- Eventuella nya byggnader utformas med respekt för den ursprungliga miljön och i samspel med denna.
- Höga socklar på nya hus bör undvikas i denna miljö som domineras av äldre hus på låga torpargrunder.
- Som takmaterial på nya och gamla hus väljs i första hand rött lertegel. Tegelimiterande plåt är olämplig i denna kulturmiljö.
- Fönster på äldre hus bevaras och underhålls alternativt väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Rödfergade hus målas i första hand med faluröd slamfärg, i andra hand med annan helmatt färg i faluröd kulör.
- Skärmtak för bil bör inte exponeras mot gatan.
- Tomt avgränsas mot gatan med träd, buskar, häck eller spjälstaket av traditionell typ. Stora uppvuxna träd är viktiga inslag i miljön och bevaras så långt möjligt.

Kvarnstensvägen 3.

Kvarnstensvägen 12.

3 • Gårdsmiljöer utmed Grubbevägen, 1800-tal

Gårdsmiljö på Grubbevägen 42.

Nuvarande Grubbevägen löper i en gammal vägsträckning åt nordväst från Hartvigsgården vid Backenvägen och i en båge genom Grisbackas, Grubbes och Västerhiskes norra bydelar. Vägen kantas på flera sträckor av bevarade grupper av mangårdsbyggnader från 1800-talet och från 1900-talets början, blandade med villor från olika tidsperioder. Speciellt för dessa gårdsmiljöer är att de alla ligger kvar i ursprungliga lägen och att flera av dem omfattar flera byggnader kring ett bevarat gårdstun. Förklaringen är enkel – Grubbevägen är en gammal vägsträckning till vilken de nya stadsplanerna har anpassats. Karaktäristiskt för grubbegårdarna är också de smala och resliga mangårdsbyggnaderna. När man har byggt på dem på höjden har man tagit i ordentligt!

Långbyggnaden på Grubbevägen 63 och parstugan på Grubbevägen 64 har rikt dekorerade fasader och är målade med ljus linoljefärg – något som är ovanligt på gårdarna norr om Backenvägen.

Grubbevägen 46.

Grubbevägen 42–44.

Grubbevägen 42–44.

Grubbevägen 28.

Grubbevägen 26.

Grubbevägen 6.

Förhållningsätt:

- Äldre byggnader utmed vägen bevaras och vårdas pietetsfullt.
- Som takmaterial på äldre mangårdsbyggnader väljs i första hand rött lertegel, på uthus rött lertegel eller pannplåt. Tegelimiterande plåt är olämplig i dessa kulturhistoriskt värdefulla miljöer.
- Fönster bevaras och underhålls, alternativt väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Rödfärgade hus målas i första hand med faluröd slamfärg, i andra hand med annan helmatt färg i faluröd kulör.
- Övriga hus behåller sina ljusa färger. Eventuellt kan på dessa hus kulörer på fönster och foder justeras till mer tidstypiska.
- Skärmtak för bil bör inte exponeras mot gatan.
- Tomt avgränsas mot gatan med träd, buskar, häck eller traditionellt spjälstaket.

Grubbevägen 63.

Grubbevägen 64.

Kronoparkvägen 22.

4 • Gårdsmiljöer vid Grubbevägen västerut, 1800-tal

En vägsträcka utan trottoarer.

I sin västra del har Grubbevägen utformningen av en vacker björkallé mellan bevarade gårdar tillhöriga Västerhiske by. Stämningen utmed byvägen är förtätad. Här omges man av björkarnas vita stammar och röda spjälstaket. Himlen skymms av trädens stora lövkronor. Mellan träden och bakom staketet skymtar byns gamla mangårdsbyggnader och bagarstugor. På Grubbevägen 90, fastigheten Kronan 5, är ett vackert gårdstun med kringbyggnader bevarat i sin helhet. På andra ställen är mangårdsbyggnaderna bevarade, men något flyttade i förhållande till sina ursprungliga lägen.

Miljön kring detta avsnitt av Grubbevägen är unik och intressant ur stadsbildsynpunkt. Den har ett stort bevarandevärde. Viss förtätning kan vara möjlig, men måste ske med hänsyn till befintliga värden.

Björkar och röda spjälstaket kantar vägen.

Grubbevägen 96.

Grubbevägen 90, loge.

Förhållningsätt:

- Äldre byggnader utmed vägen bevaras och vårdas pietetsfullt.
- Som takmaterial väljs i första hand rött lertegel, på uthus rött lertegel eller pannplåt. Tegelimiterande plåt är olämplig i denna kulturhistoriskt värdefulla miljö.
- Fönster bevaras och underhålls alternativt väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Rödfärgade hus målas i första hand med faluröd slamfärg, i andra hand med annan helmatt färg i faluröd kulör.
- Eventuella komplementbyggnader ges en utformning som anpassas till och samspelar med de äldre husen.
- Skärmtak för bil bör inte exponeras mot gatan.
- Tomt avgränsas mot gatan med buskar, träd, häck eller traditionellt spjälstaket.
- Vägens karaktär med diken och alléträd i form av björkar bibehålls.

Grubbevägen 90, mangårdsbyggnad.

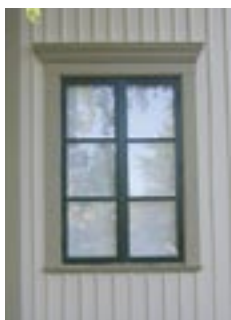

Grubbevägen 99 och 101.

5 • Spridda gårdsmiljöer i stadsdelen, 1800-tal

Backenvägen 95.

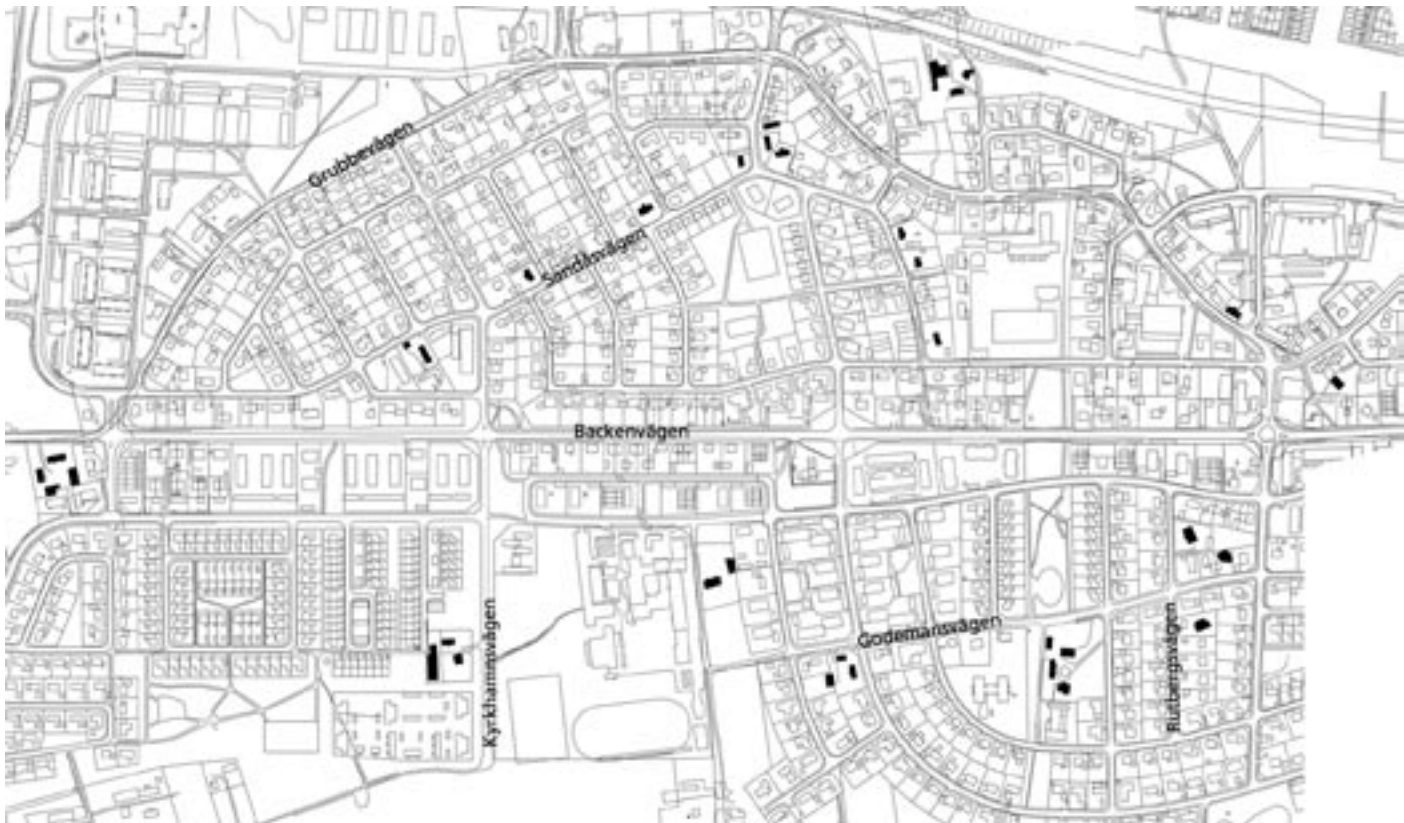

Större delen av stadsdelens äldre gårdsbebyggelse ligger samlad i de gamla bykärnorna längs Kvarnstensvägen och Grubbevägen samt i odlingslandskapet ner mot älven. Spridda i villakvarteren ligger även enstaka äldre gårdsgrupper och mangårdsbyggnader kvar.

De flesta av dessa ligger kvar i ursprungliga lägen, några har flyttats kortare sträckor eller vridits för att bättre passa in i det nya stadsplanemönstret. Inte sällan är de släktgårdar som fortfarande bebos av ättlingar till dem som en gång brukade jorden. Dessa gårdar utgör alla ålderdomliga och trivsamma inslag i miljön och bidrar i hög grad till stadsdelens karaktär.

Dubbelbod och långbyggnad på "Tolvmansgården", Sandåsvägen 39.

Förhållningsätt:

- Ensamliggande äldre mangårdsbyggnader med tillhörande uthus bevaras och vårdas pietetsfullt.
- Som takmaterial väljs i första hand rött lertegel, på uthus rött lertegel eller pannplåt. Tegelimiterande plåt är olämplig på dessa kulturhistoriskt och miljömässigt värdefulla byggnader.
- Fönster bevaras och underhålls alternativt väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Rödfärgade hus målas i första hand med faluröd slamfärg, i andra hand med annan helmatt färg i faluröd kulör.
- Övriga hus behåller sina ljusa färger. Eventuellt kan på dessa hus kulörer på fönster och foder justeras till mer tidstypiska.
- På tomter med äldre mangårdsbyggnader bör skärmtak för bil inte exponeras mot gatan.
- Tomt avgränsas mot gatan med träd, buskar, häck eller traditionellt spjälstaket.

Godemansvägen 14B.

Kungsängsvägen 3.

6 • Egnahem och små flerbostadshus vid Backenvägen, 40-tal

Backenvägen strax väster om Tvärån.

Backenvägen följer väster om Tvärån en medeltida vägsträckning som leder fram till Grisbacka. På båda sidor om vägen uppfördes här under municipalsamhällets uppbyggnadstid tvåfamiljs egnahem och små flerbostadshus. Bebyggelsen, som idag omges av stora lummiga träd, är varierad i skala men har en sammanhållen och tidstypisk karaktär med tegelklädda sadeltak och fasader med stående locklistpanel i ljusa grå, beige, gula, ljusgröna eller mörkgröna kulörer. Husen har två- eller treluftsfönster, ibland på funkisvis placerade ”över hörn”. Även inslag av bebyggelse från 30-, 50-tal och 60-tal finns här. Dessa är relativt lågmälda och samspelar förhållandevis fint med 40-talsbebyggelsen.

Som helhet är bebyggelsen kring denna del av Backenvägen ett fint och välbevarat exempel på efterkrigstidens enkla men välproportionerade bostadshus i trä.

Backenvägen 5.

Stadsgränsvägen 1.

Förhållningsätt:

- Husen vårdas och underhålls med respekt för den tidstypiska karaktären.
- Som takmaterial väljs rött lertegel. Tegelimiterande plåt är olämplig i denna kulturhistoriskt värdefulla och materialmässigt väl sammanhållna miljö.
- Fasadernas stående träpanel med tunn ribb bibehålls eller ersätts med ny panel med samma utseende. Midjeband är främmande för karaktären på dessa hus.
- Fönster väljs med samma storlek, proportioner, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Utformning av eventuella komplementbyggnader anpassas till husens karaktär.
- Skärmtak för bil bör inte exponeras mot gatan.
- Tomt avgränsas mot gatan med häck eller staket i passande stil. Plank är främmande inslag i denna miljö.

Backenvägen 17.

Backenvägen 16.

7 • Flerbostadshus vid Gabrieljansvägen, 50-tal

Öster om Gabrieljansvägen ligger denna grupp med små putsade hyreshus från 50-talet, snedställda mot gatan efter tidstypisk stadsplan. Husen byggdes av olika enskilda fastighetsägare, som gick samman om uppförandet men som där efter förvaltat dem var för sig

Med tegelklädda sadeltak, slätputsade fasader, vitmålade fönsteromfattningar, tvåluftsfönster, finkorrugerade balkongfronter och smidesräcken kring källarnedgångarna är de fina representanter för sin tids arkitektur.

De fyra husen utmed gatans norra del har under årens lopp efterhand fått nya fasadmaterial. Såväl asbestskivor som korrugerad plåt förekommer. De tre husen närmast Backenvägen har däremot fasadens originalkaraktär bevarad. På samtliga hus i gruppen har fönster och balkonger i huvudsak bevarat ursprungligt utseende.

Förhållningssätt:

- Husens tidstypiska karaktär bevaras.
- Som takmaterial väljs tvåkupigt lertegel. Säkerhetsanordningar på tak ges diskret placering och utformning.
- De slätputsade fasaderna bevaras. För de fyra husen utmed gatans norra del kan framtida fasadrenovering med putsbärande skiva övervägas.
- Fönster väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Tidstypiska detaljer såsom finkorrugerade balkongfronter, smidesdetaljer och dörrar i ädelträ bevaras och vårdas.
- Eventuella nya komplementbyggnader ges en till bostadshusen anpassad utformning och placeras indragna från gatan.
- Tomt avgränsas mot gatan med häck eller staket av måttlig höjd. I första hand bevaras befintliga låga smidesstaket.

8 • Fyra villor vid Gabrieljansvägen, 50-tal

I korsningen Skiftesgatan–Gabrieljansvägen, gränsande till Gabrieljansparken, ligger denna grupp om fyra danskinspirerade villor i brunt tegel, ritade av den lokala byggnadsbyrån Granlund & Höök på Teg. Villorna är komponerade med en större och en mindre volym under branta sadeltak klädda med gråsvart betongtegel. Planlösningarna är originella och trivsamma. Tidstypiska detaljer är entrépartier i ädelträ, kopparklädda utkragade fönsterpartier i vardagsrummen och spetsigt avslutade fönsterbågar i vindsvåningarnas gavelfönster. En annan tidstypisk detalj är de etsade bildmotiven i glasdörrarna mellan hall och vardagsrum.

Förhållningsätt:

- Gruppen om fyra villor bevaras som en sammanhållen helhet.
- Som takmaterial väljs gråsvart betongtegel. Tegelimiterande plåt är olämplig i denna materialmässigt väl sammanhållna miljö.
- Fönster väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Fönstrens färgsättning inom gruppen bör vara enhetlig.
- Tidstypiska detaljer såsom entrépartier och burspråk bevaras och vårdas.
- Tomt avgränsas mot gatan med buskar, häck eller staket av måttlig höjd

9 • Kedjehus vid Gabrieljansvägen, 50-tal

Femtioalet innebar ett experimenterande med nya produktionsmetoder och komprimerat småhusbyggande. Radhus och kedjehus började dyka upp i de nya bostadskvarteren.

Gabrieljansparken kantas på två sidor av kedjehus från denna tid. Gruppen i öster, mot Gabrieljansvägen, är som så många andra kedjehus i Umeå ritade av Torkel Sjöströms arkitektkontor. Husen är gavelställda mot gatan. Med tegelklädda sadeltak och rosafärgade slätputsade fasader, vitmålade fönsteromfattningar och midjeband samt smidesbalkonger mot trädgårdssidan bildar dessa hus en trivsam miljö. Genom enhetlig färgsättning ger de stadga åt gatubilden och utgör en tilltalande fond till Gabrieljansparkens grönska.

Förhållningssätt:

- Gruppen om fem kedjehus bevaras som en sammanhållen helhet.
- Som takmaterial väljs tvåkupigt lertegel. Tegelimiterande plåt är olämplig på dessa exponerade takfall.
- Husens slätputsade fasader med vitmålade vindskivor, fönsteromfattningar och midjeband bibehålls.
- Gruppen ges en enhetlig eller på annat sätt väl sammanhållen färgsättning.
- Fönster väljs med samma material, storlek, indelning och öppningssätt som befintliga.
- Entréernas detaljutformning och balkongernas smide bevaras och vårdas.
- Skärmtak för bil är olämpliga i denna tätbebyggda miljö med knappt tilltagen förgårdsmark.
- Grönskan på förgårdsmarken kompletteras och underhålls.
- Tomt avgränsas mot gatan med häck eller staket av måttlig höjd.

10 • Kedjehus vid Sandåsvägen, 50-tal

Även norr om Gabrieljansparken uppfördes kedjehus, här en räkka på sex stycken ritade av Rune Jäderberg 1954. Husen som har röda tegelfasader är gavelställda mot gatan och har branta sadeltak, vars tvåkupiga lertegel nyligen ersatts med rödbrun tegelimiterande plåt. Lågdelar med flacka tak, innehållande garage och förråd samt indragen entré, binder samman husen. Dessa partier hade ursprungligen fasad med lig-gande fjällpanel och brunlaserade dörrar och portar, idag är panelen i en del fall bytt till stående och färgsättningen varierar. Det östligaste huset i raden har tilläggsisolerats och försetts med stående lockpanel målad i rosa kulör.

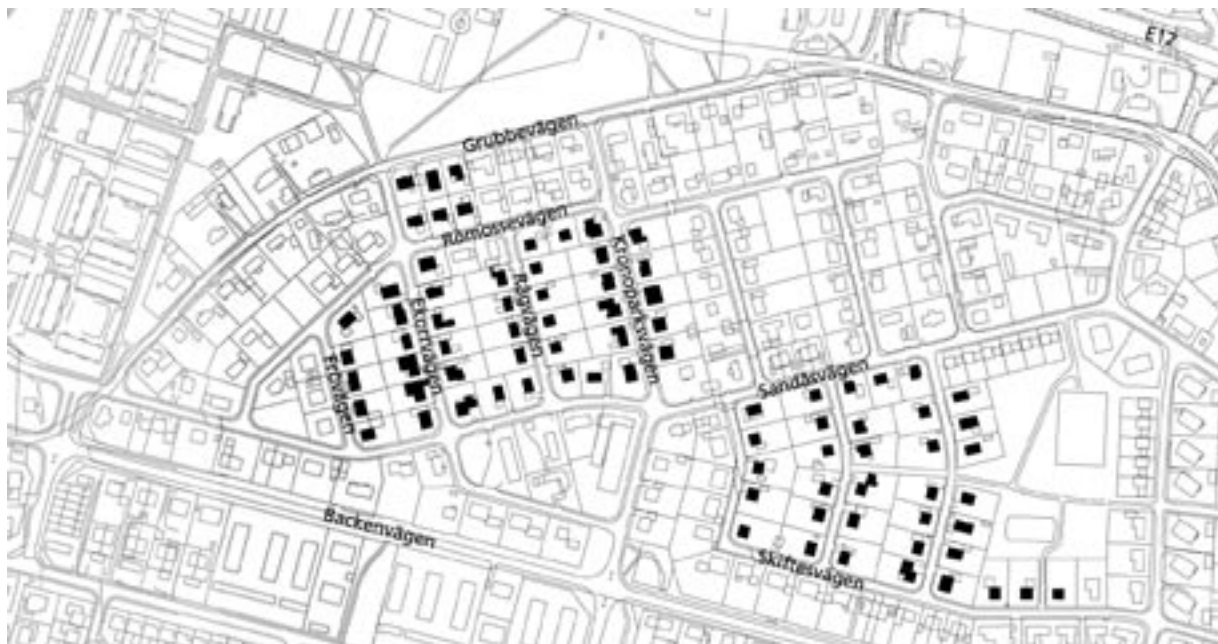
Raden av röda tegelgavlar avlösta av ljusare träpartier utgör ett karaktärsfullt inslag i gatubilden utmed den långsträckt Sandåsvägen.

Förhållningsätt:

- Gruppen om sex kedjehus bevaras som en sammanhållen helhet.
- Fasadernas röda tegel bibehålls.
- Vindskivor, fönster och träpartier ges för hela gruppen enhetlig eller på annat sätt sammanhållen färgsättning.
- Fönster väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Skärmtak för bil är olämpliga i denna tätbebyggda miljö med knappt tilltagen förgårdsmark.
- Grönskan på förgårdsmarken kompletteras och underhålls.
- Tomt avgränsas mot gatan med häck eller staket av måttlig höjd.

11 • Småhusområde norr om Backenvägen, 50-tal

Den första stadsplanen för Backens municipalsamhälle blev klar 1952 och utvidgades 1957. Den omfattade ett antal kvarter på Grubbe, norr om Backenvägen. Området utgjordes av åkermark vilket återspelas i dagens gatunamn. Här uppfördes under 50-talet ett stort antal enplanshus med källare, en del med inredd vind. Många av husen var prefabricerade kataloghus ritade av Svenska Trähus i Stockholm, andra uppfördes efter ritningar från Kungliga Bostadsstyrelsen.

Husen var efter dagens mått små: storlekar mellan 70 och 80 m² var vanliga. De hade ofta men inte alltid garage, vidbyggda eller fristående och var gruppbyggda eller uppförda i egen regi. Bebyggelsens karaktär varierar mellan kvarteren, men är ibland sammanhållen inom respektive kvarter vad gäller volym och fasadmaterial. Om- och tillbyggnader har under åren förändrat en del av husen, men här finns också hus med välbevarad originalkaraktär.

Den numera uppvuxna grönskan i trädgårdarna bidrar till att göra stadsbilden trivsamt.

Kornvägen 6.

Sandåsvägen 26.

Kornvägen 3.

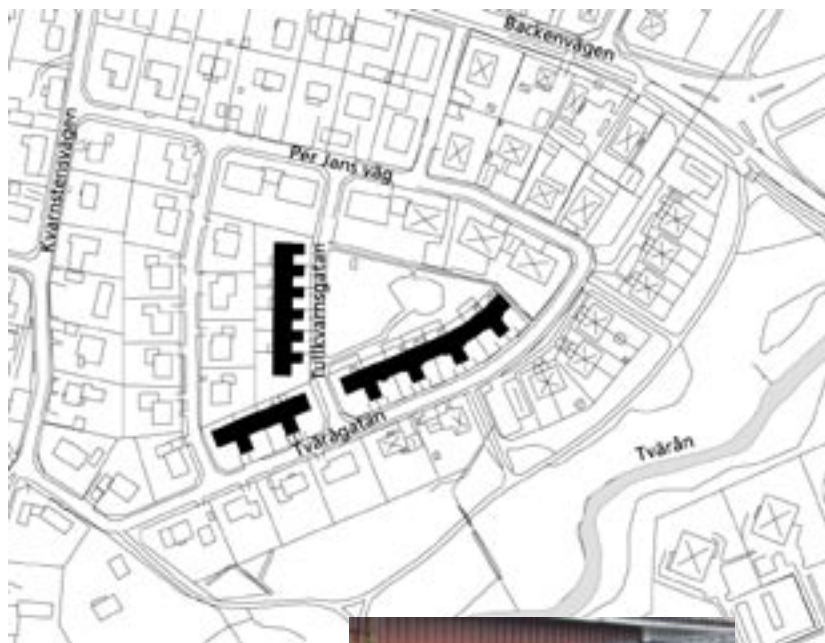
Förhållningssätt:

- Husen vårdas och underhålls med hänsyn till ursprunglig karaktär.
- Hus som i byggnadsordningen tagits upp som särskilt värdefulla har ett större bevarandevärde än övriga och får inte förvanskas.
- Förändringar och tillägg utformas med hänsyn till det enskilda husets karaktär och till stadsbilden. Detta gäller även utformning av komplementbyggnader och skärmtak för bil.
- Grönskan i de enskilda trädgårdarna vårdas och utvecklas. Stora träd är viktiga inslag i stadsbilden och bör inte onödigtvis tas ned.

12 • Radhus vid Tvärågatan och Tullkvarnsgatan, 50-tal

Delåga radhuslängorna utmed Tvärågatan och Tullkvarnsgatan formades av Grisbackas egen husarkitekt, Bengt Lidström. Vinkelställda garagebyggnader sammanbyggda med bostadshusen bildar här intima entrégårdar. Längornas flacka tak var ursprungligen enhetligt belagda med lertegel respektive gråbruna betongpannor. Ursprungligen fanns inga takkupor. Husen är nätta men välplanerade med fina utblickar såväl mot entrégården som mot trädgården och parken på baksidan. Frodig grönska på många tomter och en välordnad mindre park i husens omedelbara närhet bidrar till en fin boendemiljö.

Arkitekten fick redan efter ett par år uppdraget att rita små nätta takkupor på längan mot Tullkvarnsgatan. Efterhand har takkuporna blivit fler och större. Många av dem saknar anpassning till fasaden i husets bottenvåning.

Cykelbod i mötet mellan garage och bostadshus.
Tvärågatan 30.

Tvärågatan 12.

Tvärågatan 16.

Förhållningssätt:

- De tre räckorna av radhus bevaras med sammanhållen karaktär.
- Takmaterial väljs enhetliga för varje länga. Tegellimiterande plåt är inte lämplig på dessa synliga takfall.
- Takkupor begränsas i storlek och utformningen anpassas till rytmen hos bottenvåningens fasad.
- Stående locklistpanel med smal ribb bibehålls på bostadshus, liggande fjällpanel på garagebyggnader.
- Fönster väljs med samma material, storlek, indelning och öppningssätt som befintliga. Omfattningar utförs likadana som ursprungliga.
- De mot gatan utskjutande garagebyggnaderna bör ges enhetlig färgsättning. I övrigt samordnas färgsättningen så att god helhetsverkan uppstår.
- Skärmtak för bil är olämpliga i denna tätbyggda miljö.
- Grönskan på förgårdsmark vårdas och utvecklas.

13 • Flerbostadshus vid Per Jans väg, 50-tal

Utmed Per Jans väg, där den sluttar ner mot Tvärågatan, ligger dessa flerbostadshus, ritade av Torkel Sjöström och Rune Jäderberg. Husen, sex till antalet, är två och två sammanlänkade via mot gatan utskjutande låga garagelängor. Det här är rejäl 50-talsarkitektur: slätputsade fasader med tvåluftsfönster, i en av husgrupperna med vitmålade fönsteromfattningar. Portikerna mot gatan har påkostade omfattningar av glaserat kakel i simhallsgrönt och brunt, ursprungliga dörrar har varit i ädelträ. Husen omgärdar mjukt sluttande innergårdar. Här finns de för 50-talet typiska finkorrugerade balkongfronterna och stora ytor för lek och spel.

Idag är de två östliga husgrupperna relativt intakta. Husen i en av dem har fått takkupor och i båda grupperna är originalportarna i ädelträ ersatta med nya i eloxerad aluminium. Det västligaste har fått fasadkaraktären förvanskad genom tilläggsisolering, plåtbeklädnad och byte till perspektivfönster som ligger djupt indragna i fasaden.

Per Jans väg 1-7.

Per Jans väg 5-7.

Förhållningsätt:

- Husen vårdas och underhålls med hänsyn till ursprunglig karaktär.
- Som takmaterial väljs tvåkupigt lertegel.
- Fasader med puts i tidstypisk färg bibehålls.
- Fönster väljs med material, storlek, indelning och öppningsätt lika befintliga (gäller ej den västra husgruppen).
- Vid framtida fasadrenovering av västra husgruppen bör övervägas om fasadernas plåt kan ersättas av putsbärande skivor med tidstypisk färgsättning och om återgång till ursprunglig fönstertyp kan ske.
- Tidstypiska detaljer som portikernas kakelomfattningar och balkongernas finkorrugerade fronter bevaras och underhålls.
- Den torftiga utemiljön kompletteras med träd och buskar. Förgårdarna inhägnas med häck.

14 • Flerbostadshus kring nordvästra Kungsgårdsvägen, 60-tal

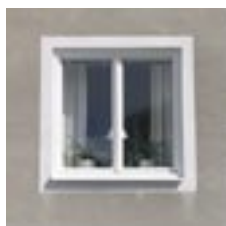
Kungsgårdsvägen passerar i sin nordvästra del genom ett område med tvåvånings flerbostadshus. De är uppförda 1959–62 efter ritningar av Åke Lundberg, Torkel Sjöström, Gilbert Marklund, Folke Eriksson och byggnadsbyrån Granlund & Höök. Området är symmetriskt upplagt kring Kungsgårdsvägen och omfattar två hela kvarter samt delar av ytterligare två. Sammanlagt 18 hus, alla parallellställda i öst-västlig riktning, är grupperade kring två mindre parker. Mot Lagmansgatan i norr och Godemansvägen i söder är husen sammankopplade två och två och lätt sidoförskjutna i förhållande till varandra, vilket ger liv åt såväl gatubild som gårdsbild. Förgårdsmarken framför dessa huslängor är delvis planterad och gräsbevuxen, på andra håll mer ogestaltad.

Låga garagelängor, de flesta sammanbyggda med bostadshusen, vetter mot de tvärgående gatorna. Här är miljön torftig och delvis ovårdad med

stora asfalt- och grusytor. Vegetation och avgränsning mot gatan saknas ofta helt. De två små kvartersparkerna utgör välgörande inslag som bör vårdas och utvecklas.

Såväl slätputs som rött tegel förekommer som fasadmateriäl. Putshusen, en del av dem med vitmålade fönsteromfattningar, har kvardröjande 50-talsdrag. De röda tegelhusen har däremot mera 60-tal över sig. Idag har några av de putsade husen förvanskats genom tilläggsisolering och ny fasadbeklädnad av plåt eller trä, vilket bidrar till att området ger ett splittrat intryck.

Fogdevägen 53.

Fogdevägen 32–36.

Förhållningsätt:

- Husen vårdas och underhålls med hänsyn till ursprunglig karaktär.
- Som takmaterial väljs tvåkupigt lertegel eller svarta betongpannor.
- Fasader med puts i tidstypisk färg bibehålls.
- Fönster väljs med material, storlek, indelning och öppningsätt lika ursprungliga.
- Vid framtida fasadrenovering av hus med plåt- eller träklädda fasader bör övervägas om återgång till putsad yta är möjlig. Putsbärande skiva kan då vara ett alternativ.
- Tidstypiska detaljer som portikernas kakelomfattningar och balkongernas finkorrugerade fronter bevaras och underhålls.
- Förgårdarna kompletteras med träd och buskar samt inhägnas mot gatan med häck.

15 • Flerbostadshus vid Lagmansgatan, 60-tal

I korsningen Kungsgårdsvägen/Lagmansgatan finns ett fint exempel på lågmäld bostadsarkitektur, ritat av Bengt Engdahl på VAB 1964. Projektet består av tre tvåvåningshus i rött tegel grupperade kring en gård som öppnar sig mot Lagmansgatan. Trapphusen vetter med sina entréer mot den grönskande gården, som avskiljs från parkeringsremsan närmast gatan med ett enkelt skärmtak för bilar.

Byggnadernas sadeltak är täckta med papp. Husen har tunn fasadrelief, med vitmålade enluftsfnster placerade nära fasadliv. Balkongerna, som är något indragna, har ursprungliga fronter i gråfärgad plåt. Huset längs Backenvägen har fyrrumslägenheter, de två andra husen lägenheter med tre rum och kök. Rikligt dagsljusförsedda trapphus med bara två lägenhetsentréer per våningsplan, s k tvåspännare, är ovanligt vid den här tiden.

Husgruppen vilar tryggt, till synes något nedtryckt på grund av de låga socklarna och de flacka taken.

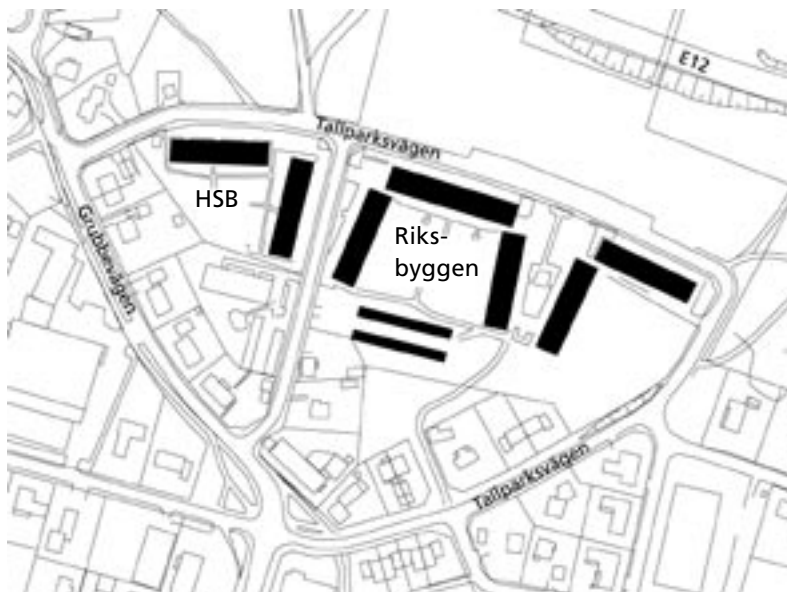
Förhållningssätt:

- Bebyggelsen vårdas och underhålls med hänsyn till ursprunglig karaktär.
- Vid byte av takbeklädnad väljs samma material och färg som befintlig.
- Vid byte av fönster väljs samma material, storlek, indelning och öppningssätt som befintliga.
- Inglasning av balkonger bör undvikas. Om sådan ändå medges bör balkongfronterna bibehållas och inglasningen göras transparent.
- Gårdsrummets karaktär bevaras och dess grönska vårdas och förnyas vid behov.

16 • Flerbostadshus vid Tallparksvägen, 60-tal

På en tallhed i norra Grisbacka uppfördes i början av 1960-talet tre grupper med lamellhus, en av HSB i kvarteret Lönner och två av Riksbyggen i kvarteret Eken. Sammanlagt byggdes här 174 lägenheter, det hittills största projektet i stadsdelen.

HSB:s grupp i områdets västra del består av två lamellhus, vinkelställda kring en lummig och trevligt inrättad gård. Husen, som ritats av Gustav Samuelsson, Göteborg, var ursprungligen putsade. Idag är de klädda med ljusgul plåt. Fönstren har vit aluminiumbeklädning, balkongerna som är rödmålade är husets ursprungliga. Härifrån har man fina utblickar mot gården i sydväst.

I områdets östra del ligger Riksbyggens byggnader i svag östslutning, grupperade kring två gårdar som öppnar sig mot söder. Projektör är Riksbyggens centrala arkitektkontor. På dessa hus är de ursprungliga putsfasaderna i ljusa skiftande kulörer bevarade. Balkongerna har på senare tid förstörats och glasats in vilket förändrat gårdssidans fasader. Gårdarna med inslag av bevarade skogsträd har parkkaraktär.

Entréerna vetter mot gatan där förgårdsmarken upptas av parkeringsytor och avsaknaden av grönska är påtaglig. Lamellhusen vid Tallparksvägen utgör trots detta ett fint och förhållandevis välbevarat exempel på 60-talets storskaliga bostadsbyggande. Den kuperade terrängen, närheten till tallskogen i norr och de kvarstående stora träden på gårdarna bidrar till områdets identitet.

HSB, kv Lönner.

Riksbyggen, kv Eken.

Förhållningssätt:

- Byggnaderna vårdas och underhålls med hänsyn till ursprunglig karaktär.
- Som takmaterial bibehålls i första hand gråsvart papp. Betongpannor i en tegelröd kulör kan utgöra alternativ.
- Vid byte väljs fönster med samma storlek, indelning och öppningsätt som de ursprungliga.
- Gårdarnas parkkaraktär bevaras och underhålls.
- De asfalterade förgårdarna mot gatorna kompletteras med grönska.

17 • Villaområde kring Kungsgårdsvägen, 60-tal

Området är beläget på södra Grisbacka. Det anlades på tidigare jordbruksmark och planerades i huvudsak med ringgator och tomter för villabebyggelse. Det får också sin prägel av i kvarteren kvarliggande bondebebyggelse.

Den nya bebyggelsen består av enplanshus med källare, ibland med inredd vind och alltid med garage, vidbyggda eller fristående. Fjällpanel och tegel var vanliga fasadmaterial på 60-talet, men även enstaka hus med vit kalksandsten, även kallat mexitegel, förekommer.

Bebyggelsens karaktär varierar mellan kvarteren. Inom det enskilda kvarteret kan dock bebyggelsen längs ett gatusnitt vara sammanhållen vad gäller volym och ibland även fasadmaterial. Husen längs Kungsgårdsvägen är låga, ofta utbredda och försedda med flacka tak.

Takmaterial är nästan uteslutande lertegel eller betongpannor.

Många hus är kataloghus ur de olika småhusfabrikernas sortiment, andra är arkitektritade. Sammantaget utgör villakvarteren i denna del av Grisbacka en välordnad och trivsamt miljö med variationer inom ett lågmålt tema. Ett inslag från senare år är de nybyggen i form av skärmtak för bil som tillkommit och haft stor inverkan på gatubilden.

Områdets uppvuxna grönska bidrar i hög grad till den positiva upplevelsen av stadsdelen.

Kungsgårdsvägen 23.

Kungsgårdsvägen 11.

Kungsgårdsvägen 19.

Fogdevägen 39.

Förhållningssätt:

- Områdets karaktär med förhållandevis lågmåld bebyggelse bevaras.
- Husen vårdas och underhålls med hänsyn till ursprunglig karaktär.
- Hus som i byggnadsordningen tagits upp som särskilt värdefulla har ett större bevarandevärde än övriga och får inte förvanskas.
- Förändringar och tillägg utformas med hänsyn till det enskilda husets karaktär och till stadsbilden. Detta gäller även utformning av komplementbyggnader och skärmtak för bil.
- Grönskan i de enskilda trädgårdarna vårdas och utvecklas. Stora träd är viktiga inslag i stadsbilden och bör inte onödigtvis tas ned.

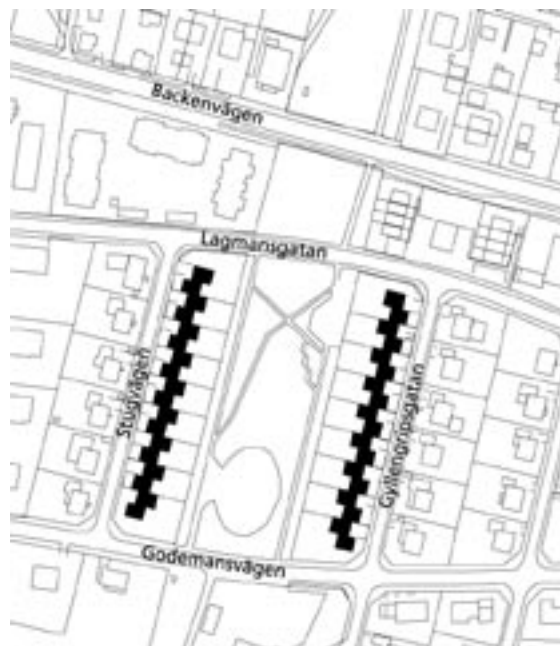
18 • Kedjehus i kv Blåsippan och Vitsippan, 60-tal

På var sida om det nordsydliga parkstråket, som genomkorsar stadsdelen ligger dessa två rader av kedjehus, ritade av Torkel Sjöström 1964. Husen är gavelställda mot gatan och sammanlänkade via lågdelar som rymmer entréer, garage och biutrymmen. Trädgårdssidan med balkong vetter mot parkstråket. Bakom de enkla breda gavlarna ryms bostäder med

fina planlösningar. Fasaderna var ursprungligen behandlade med röd slamfärg, entrédörrar, garageportar och även staket med brun oljelasyr. Husen, som är omsorgsfullt utformade och alltigenom välbevarade, är fina exempel på arkitektens folkliga arkitektur.

Grupperna av kedjehus utgör ett trivsamt inslag i parkstråket och bjuder på en välkommen variation bland villorna på södra Grisbacka.

Förhållningsätt:

- Grupperna med kedjehus bevaras som en sammanhållen helhet.
- Byggnaderna vårdas och underhålls med hänsyn till sin ursprungliga karaktär.
- Som takmaterial väljs betongpannor lika befintliga.
- Stående lockpanel bibehålls som fasadmaterial.
- Fönster väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga. Omfattningarna utförs lika befintliga.
- För hustypen främmande snickeridetaljer bör inte tillföras. Balkongräckenas utformning bibehålls liksom utformningen av lågdelens entréparti mot gatan.
- Husen målas i första hand med faluröd slamfärg, i andra hand med annan helmatt färg i faluröd kulör.
- Fönster, foder, vindskivor och taksprång, men inte knutar, målas vita.
- Skärmtak för bil är olämpliga i detta område med tätt stående hus.
- Förgårdarnas gröna karaktär bevaras. De avgränsas mot gatan med staket av måttlig höjd och i brun färgton.

19 • Radhus och kedjehus på Kungsänget, 60-tal

Kartans siffror hänvisar till uppslagets bilder.

1. Kedjehus vid Bryngelsvägen och Murarvägen.

Kungsänget väster om Grubbeskolan bebyggdes under 60-talet med tät och låg bebyggelse, ordnad kring gatuslingor anslutna till Lagmansgatan.

De kraftfullt och skulpturalt formade kedjehus- och radhuslängorna i områdets östra del har ritats av Erik Lindgren på VAB arkitekter i Umeå och är typiska för sin upphovsman. Kedjehusen utgörs av låga rödfärgade enplansbyggnader med flacka pulpettak och kraftiga vindskivor. Husens vitmenade skorstenstockar bildar återkommande vertikala accenter exponerade mot gatan. De intima och lummiga förträdgårdarna åtskiljs av plank och kantas mot gatan av förrådsbodar och låga trästaket, liksom bostadshusens vindskivor laserade i brunt. I ursprungsutförandet är bara spismur och fönsterbågar vitmålade. Vita vindskivor, knutar, foder och staket är liksom snickarglädje främmande inslag i denna medvetet formade miljö.

Radhusen har liknande förträdgårdar mot gatan men reser sig mot trädgårdssidan i två våningar med kraftfullt formade vindskivor och balkongfasader i trä mot väster. Rödfärg och brun lasyr var grundfärgsättningen även här. Vitmålning och dekorativt formade detaljer har tillkommit i sen tid men utgör främmande inslag.

2. Radhus vid Bryngelsvägen och Murarvägen.

3A Kedjehus vid Monteringsgatan.

3B Radhus vid Monteringsgatan.

3C Kedjehus vid Snickargatan.

Radhusen och kedjehusen i områdets västra del har ritats av arkitekten Torkel Sjöström och har en helt annan karaktär. Här finns sex räckor av låga rad- och kedjehus under flacka sadeltak, orienterade i öst-västlig riktning. Fasaderna var alla ursprungligen brunlaserade och hade tvåluftsfönster med vita foder. Husens planlösningar och entrégårdarnas utformning varierar mellan de olika längorna, men väderskyddade och omsorgsfullt utformade entréer är ett gemensamt drag. De sex längorna i områdets mitt flankeras av fyra rader med rödfärgade kedjehus som är gavelställda mot gatan och sammanlänkade via indragna garage. Här är taken enhetligt belagda med gråsvart betongtegel, vindskivorna gråmålade och knutarna målade i fasadfärgen. Hustypen var en av arkitektens favoriter och återfinns på flera andra håll i stan.

Kungsänget med sin tidstypiska och väl sammanhållna 60-talsbebyggelse och med sina två delområden ritade av två av stadens främsta arkitekter har idag ett stort bevarandevärde. Området, som under senaste året börjat visa tecken på förändringar i form och färg, bör inte förvanskas ytterligare.

4. Kedjehus vid Snickargatan.

Förhållningssätt:

- Området bevaras och vårdas som en sammanhållen helhet och med respekt för ursprunglig arkitektur och färgsättning inom de olika delområdena.
- Tak- och fasadmaterial väljs enhetliga för respektive länga.
- Husen målas med ursprungliga färgtyper och kulörer: brun lasyr och röd slamfärg. Om ommålning med andra färgtyper skett, väljs i fortsättningen färgtyp och kulör så nära originalet som möjligt. Knutar vitmålas inte.
- Fönster väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Tomt avgränsas mot gata av staket av måttlig höjd målad i brun lasyr eller röd slamfärg, alternativt häck. Mot grönstråk i kvarterens inre avgränsas tomterna med häck.
- Ödsliga parkeringsytor kompletteras med grönska.

20 • Villor i kv Falshyveln, 60-tal

I sydvästra delen av Kungsängen finns ett litet kvarter med sju villor, uppförda 1964–65 efter ritningar av Bo Gustavsson. Kvarteret avgränsas på alla sidor av Smärgelgatan. Tomterna omsluter en mindre park, som öppnar sig mot söder och utgör en fond när man via Älvtået närmar sig stadsdelen från älvsidan.

Villorna har väl genomtänkta planlösningar och tidstypisk utformning. De har alla likartad uppbyggnad. Huvuddelen av bostadsutrymmena är samlade under ett större sadeltak, medan vardagsrum och garage är inrymda i anslutande separata volymer under flacka pulpettak. Dessa byggnadsdelar har varierad placering i förhållande till huvudbyggnaderna, men bildar på alla tomter skyddade gårdsrum i bästa väderstreck.

Ursprungligen fanns en tanke om att hålla samman kvarteret med ett gemensamt arkitektoniskt uttryck och enhetligt val av material och färg. Gråbruna betongpannor täcker än idag sadeltaken och svart papp pulpettaken. Tre av de sju husen har fasader med bibehållen ursprunglig brun lasyr och vita ofodrade fönster. Ett av husen har försetts med ett brantare tak vilket möjliggjort vindsinredning. Med brunlaserad fasad och rostbruna fönsterbågar smälter detta hus fortfarande väl in i miljön. Övriga tre hus har målats i blankt falurött och vitt och fått för 60-talskaraktären främmande tillägg såsom brokvistar under sadeltak och snickarglädje. Kvarteret som helhet utgör ett fint exempel på god arkitektur på god arkitektur på god arkitektur och bör fortsättningsvis inte förvanskas ytterligare.

Smärgelgatan.

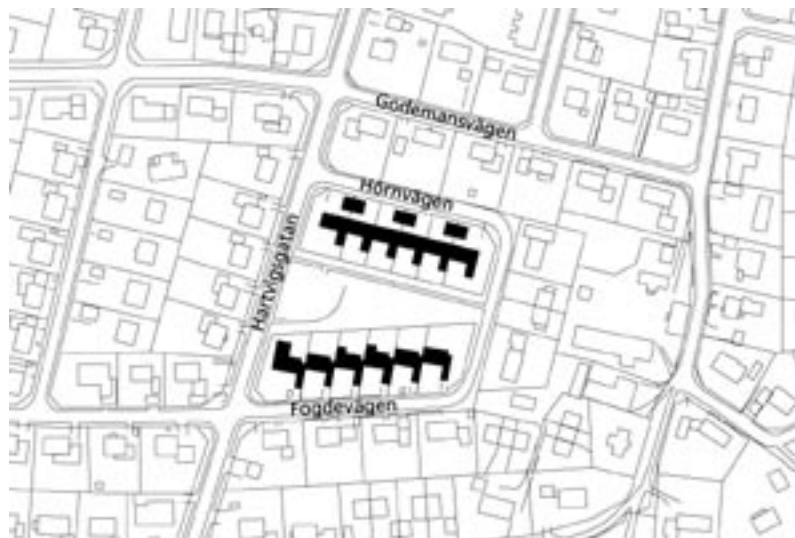
Förhållningsätt:

- Husen vårdas och underhålls med hänsyn till kvarterets ursprungliga och väl sammanhållna karaktär.
- Takbeklädnad väljs i samma material och med samma färg som befintlig.
- Kvarterets ursprungliga och väl sammanhållna färgsättning bör så långt möjligt bibehållas. Brunlaserade fasadytor underhålls lämpligen med opigmenterad lasyr för att undvika att de mörknar.
- Fönster väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga och utan omfattningar.
- Växtligheten på tomterna underhålls och förnyas vid behov. De vackra björkarna på den lilla parkytan i kvarteret sparas och vårdas.

21 • Radhus och kedjehus i kv Mossen och Ängen, 60-tal

AB Svenska Trähus i Stockholm står bakom dessa båda projekt som genomfördes med några års mellanrum, 1961 och 1966. De två kvarteren ramar in en mindre park, som även är tillgänglig för boende i de kringliggande kvarteren.

Det södra kvarteret omfattar sex kedjehus, lätt trappade mot gatan och med framskjutande garagedelar. Taken är flacka sadeltak, ursprungligen täckta med tvåkupigt lertegel. Idag har några av dessa ersatts med röd tegelimiterande plåt. Fasadpanelen på bostadshusen är stående, garagen har liggande fjällpanel. De låga husen ligger inbäddade i ymnig grönska.

Radhusen i norr har röda tegelfasader med infällda brunlaserade träpartier och flacka tak täckta med tvåkupigt lertegel. De har mot gårdssidan en vinkelbyggnad som i huvudsak inrymmer vardagsrummet. Garagebyggnaderna, med bred vindskiva, platta papptak och fasader klädda med liggande panel, är parvis sammanbyggda i tomtgräns. De rymmer två bilar och bildar tillsammans med huvudbyggnaden små torgliknande entrégårdar.

Området som helhet har många kvaliteter och är ett fint exempel på grupphusbebyggelse i den lilla skalan.

Fogdevägen.

Hörnvägen.

Förhållningssätt:

- De två bostadsgrupperna bevaras som sammanhållna helheter.
- Såväl bostadshus som garagebyggnader vårdas och underhålls med hänsyn till ursprunglig karaktär.
- Som takmaterial väljs tvåkupigt lertegel eller röda betongpannor i tegelröd kulör. Tegelimiterande plåt är olämplig på dessa väl synliga tak, detta gäller särskilt tegelhusen i radhusgruppen.
- Fönster väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Stående panel bibehålls på kedjehusens fasader, liggande fjällpanel på tillhörande garagebyggnader.
- Gruppen med kedjehus i trä ges en enhetlig eller väl sammanhållen färgsättning. För gruppen med radhus bibehålls befintlig färgsättning med vita fönster och brunlaserade träpartier, som står vackert mot det ljusröda teglet.
- De hårdgjorda förgårdarna inom radhuskvarteret förses med grönska och inhägnas mot gatan, gärna med häckar.

22 • Tvåbostadshus och flerbostadshus i kv Lönnen, 60-tal

I kvarteret Lönnen, mellan Grubbevägen och Sandhallavägen, återfinns en mindre husgrupp bestående av tre byggnader på var sin tomt: en större i kvarterets inre och två mindre längs Grubbevägen. Den större samspelar fint med de stora lamellhusen norr därom, de mindre är i skala anpassade till den lägre bebyggelsen utmed vägen. Byggnaderna, har ritats av Bo Gustafson på Jan Thurfjells arkitektkontor, Umeå. De kännetecknas av en stram elegans, som även återkommer i planlösningarna.

En tydlig släktskap finns mellan det stora flerbostadshuset och de mindre tvåbostadshusen. De har alla flacka pappklädda sadeltak med inbyggda hängrännor och fasader i huggen kalksandsten. I gavelspetsarna och mellan trapphusfönstren finns infällda fasadpartier i trä.

Ursprungligen var allt trä på fasaderna brunlaserat liksom fönstren. Idag är byggnadernas trädetaljer och fönster täckmålade i röda och blå färger.

Förhållningssätt:

- Husgruppens sammanhållna karaktär bevaras.
- Takens pappbeklädnad och karaktäristiska takfot bibehålls.
- Fönster välj med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- För varje hus målas trädetaljer och fönster i samma färg. Stuprören målas vita.
- Befintliga höga tällor som kontrasterar fint mot husens vita fasader bevaras så långt möjligt.
- Grönskan på tomterna vårdas och utvecklas.

23 • Flerbostadshus vid Kronoskogsvägen, 70-tal

I norra utkanten av Västerhiske by genomfördes i början av 70-talet en större exploatering med flerbostadshus. Projektet var det hittills största i stadsdelen och omfattade såväl hyres- som bostadsrätt. Här tänktes många anställda vid Umedalens sjukhus bosätta sig.

På området, som projekterades av Sören Burman, uppfördes 20 trevåningslängor med platta tak, grupperade kring sex kvadratiska gårdar. Fasadmaterialet var vit kalksandsten – populär under 1970-talet och lanserad under namnet mexitegel. Fönsterbågarna är på 70-talsvis bruna. Stående fönsterband och utanpåliggande balkonger i korrugerad plåt i blått, grönt, rostfärgat och grått livar upp fasaderna och ger identitet åt områdets olika delar.

Gårdarna är lummiga med gräsytor och stora träd. Fem av dem vetter mot en park som rymmer en förskola och fungerar som mjuk övergång till de äldre gårdsmiljöerna norr om Grubbevägen. På utsidan, mot Kronoskogsvägen, är parkeringarna förlagda. Höga stiliga tallar är sparade tätt intill husen och står i vacker kontrast mot de vita fasaderna.

Två tredjedelar av husen har under senare tid byggts om och då försetts med sadeltak och nya inglasade balkonger. Utformningen är förhållandevis hänsynfull. Förändringarna har dock till viss del utplånat den ursprungliga 70-talskaraktären. Områdets nordöstra del är ännu så länge oförändrad.

Förhållningsätt:

- Området bevaras som en sammanhållen helhet.
- Husen vårdas och underhålls med hänsyn till ursprunglig karaktär.
- Kvarvarande platta tak bevaras, ävensom takfotens utformning.
- Fönster väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Vid ytterligare inglasning av balkonger beaktas den ursprungliga fasadkaraktären.
- Komplementbyggnader utformas med respekt för den ursprungliga 70-talsarkitekturen och ges en underordnad placering inom respektive tomt.
- Gårdarnas parkkaraktär med stora tallar och lövträd bevaras och underhålls.

24 • Radhus vid Lärkvägen och Lagmansgatan, 70-tal

Spridda i några kvarter utmed Bäckervägen och gavelställda mot denna ligger dessa radhuslängor, alla uppförda 1973 efter ritningar av Dick Edin. Husen, som är i två våningar med inredd vind, är robust utformade med fasader i rödbrunt tegel, infällda gråbeige partier samt brunlaserade vindskivor, fönster och balkongräcken. Till varje bostad hör en grund förträdgård. På trädgårdssidan finns balkong och en uteplats av varierande storlek. De gemensamma grönyrtornas utformning varierar mellan de olika huslängorna. Bilparkering är ordnad i garage och på öppna parkeringsytor i anslutning till gatan.

Husen har till övervägande del välbevarade exteriörer. Undantag finns dock i form av snickarglädje och vitmålning, något som inte hör hemma på dessa hus.

Förhållningsätt:

- Radhuslängorna bevaras som sammanhållna helheter.
- Som takbeklädnad väljs enhetligt material med form och färg lika husens ursprungliga.
- Fasadernas rödbruna tegelytor och träpartier bibehålls.
- Fönster väljs med samma material, storlek, indelning och öppningssätt som husens ursprungliga.
- Entréernas och balkongräckenas enkla och kraftfulla utformning bevaras.
- Fönster, balkongräcken och vindskivor bibehålls bruna, i första hand med lasyr.
- Fasadens träpartier ges för varje länga enhetlig eller väl sammanhållen färgsättning.
- De gemensamma ytorna kring parkeringarna kompletteras där den är torftig med grönska.

25 • Parhus vid Tvärågatan, 70-tal

På tidigare parkmark öster om Tvärågatan, i slutningen ner mot Tvärån, uppfördes 1979 sex parhus ritade av Uno Nygren. Bebyggelsen är uppdelad i två kvarter. Mellan dem kan man passera ner till en gång- och cykelväg som löper utmed Tvärån.

Parhusen är trähus med enkla volymer och flacka pappklädda sadeltak. Entréerna åtskiljs av en utskjutande byggnadsdel, som inrymmer lägenhetsförråd. Fasaderna är klädda med liggande träpanel i pastellfärger och försedda med gördellister och knutbrädor. De fyrdelade tvåluftsfönstren med omfattningar är vitmålade. Mot tomternas trädgårdssida vetter balkonger klädda med träpanel och målade i fasadens kulör.

Bebyggelsen i det norra kvarteret avslutas med en bulleravskärmande garage- och förrådsbyggnad mot Backenvägen. Denna nås via en intern väg som ansluter till Tvärågatan. På motsvarande sätt avslutas den södra husgruppen med en parkeringsanläggning, här med utfart direkt mot gatan. Mellan de privata tomterna och lokalgatan finns en gemensam förgård för samvaro och lek. Denna är något torftigt utformad och saknar inhägnad mot gatan, vilket skapar ett otydligt gaturum, utan stadga. Kvarterets trädgårdssida uppvisar däremot en frodig växtlighet mot den näraliggande gång- och cykelvägen i parken.

Förhållningsätt:

- Gruppen med parhus bevaras som en sammanhållen helhet.
- Husen vårdas och underhålls med hänsyn till ursprunglig karaktär.
- Takbeklädnad väljs i samma material och med samma färg som befintlig.
- Fönster väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Husgruppens ursprungliga, sammanhållna ljusa färgsättning bibehålls.
- Grönskan förstärks på den gemensamma förgården. Denna inhägnas med staket eller häck mot gatan.

26 • Flerbostadshus i kv Kyrkhamnsskolan, 00-tal

Det senaste större bebyggelseutskottet i stadsdelen är ett nytt bostadsområde i kv Kyrkhamnsskolan omfattande ett 60-tal lägenheter upplåtna med bostadsrätt. Här, i stadsdelens utkant mot odlingsmarken i söder, har uppförts en grupp om tio tvåvåningshus ritade av Rolf Marklund på WSP arkitektkontor i Skellefteå. Marken

var sedan tidigare planlagd för en eventuell framtida skolbyggnad.

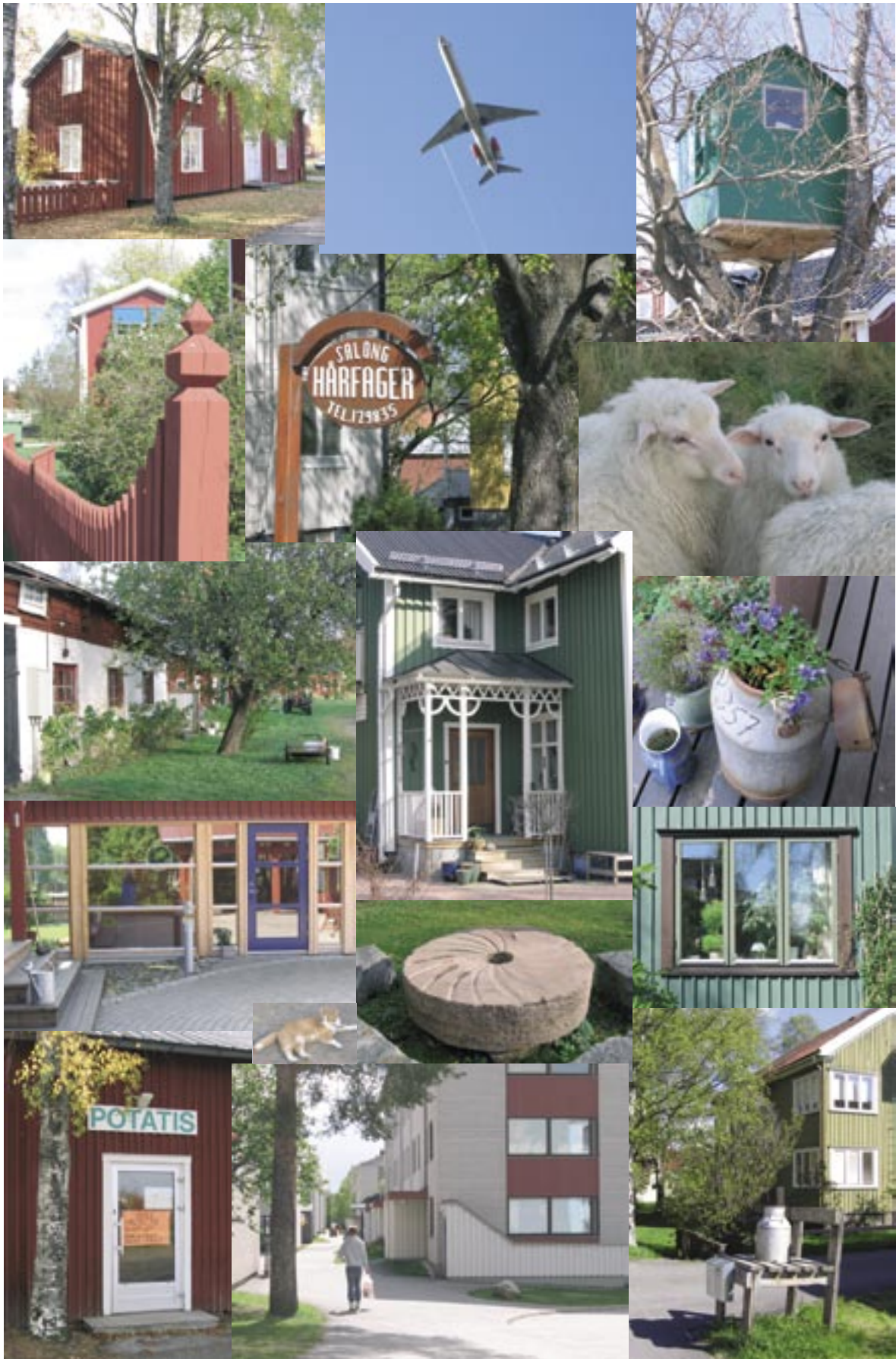
Området nås via Kungshamnsvägen i öster. De boendes bilar parkeras centralt i kvarteret. I dess västra del finns skyddade gräsytor med plats för lek och samvaro. Husen har placerats efter huvudprincipen att bibehålla siktlinjer ner mot älvlandskapet för den norr om området belägna bebyggelsen. Kostnaderna för projektet har hållits nere genom att uppvärmda trapphus undvikits. Två hustyper finns: en större med åtta lägenheter samlade kring centralt placerade kalla trapphus och en mindre där alla lägenheter, även övervåningens, har egna ingångar utifrån. Fasaderna är klädda med stående mörkt rödbrun locklistpanel och har plåtklädda pivåfönster i grönt. Foder och knutar är trendigt målade i fasadfärgen. På taken ligger ljusröda betongpannor.

Den originella trapputformningen och den ovanliga färgsättningen ger området en egen karaktär. Dess främsta kvalitet är dock den unika kontakten med odlingslandskapet.

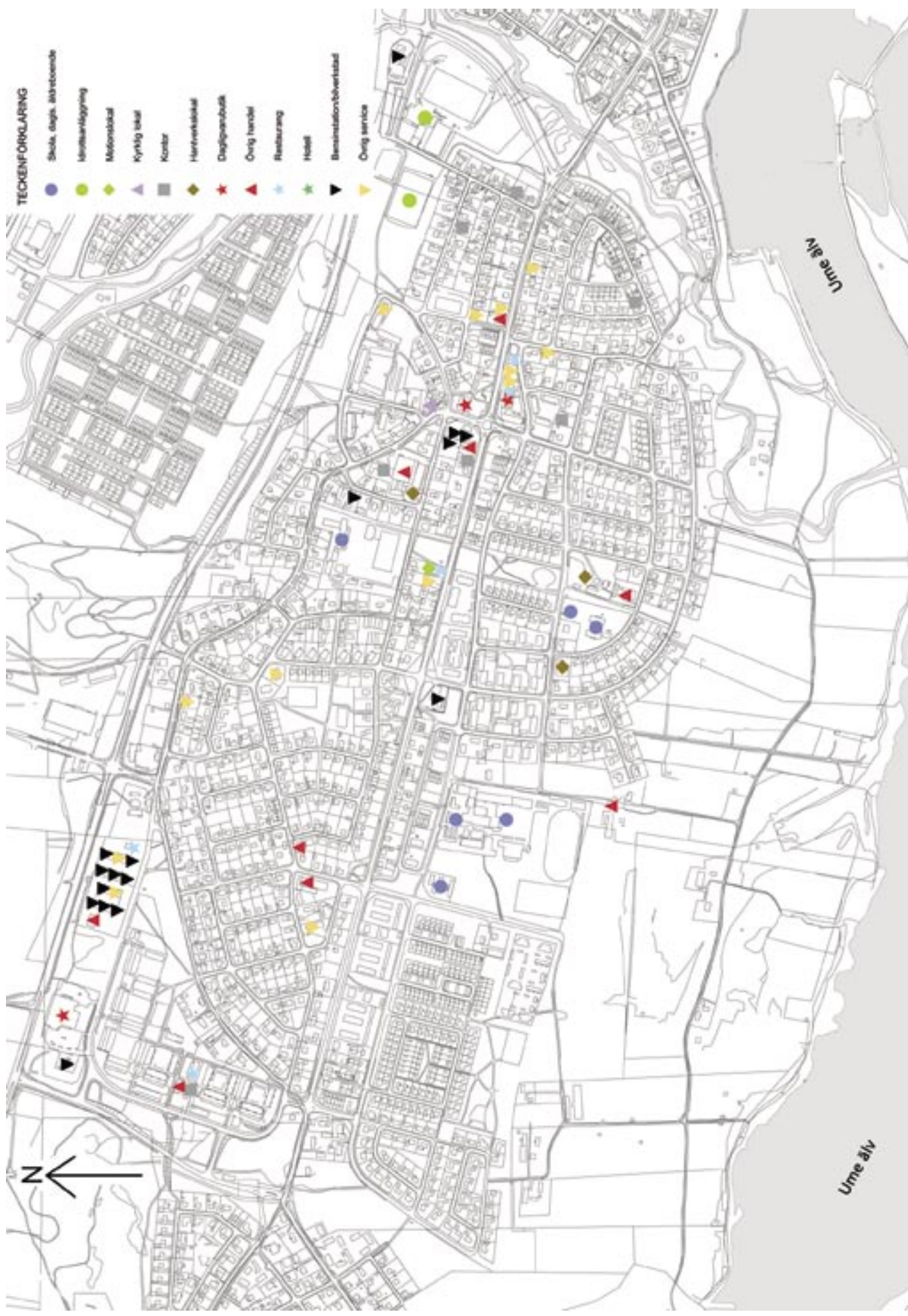
Förhållningsätt:

- Området bevaras som en sammanhållen helhet.
- Röda betongpannor bibehålls som takmaterial.
- Fasadernas tidstypiska panel och färgsättning bevaras. Vitmålning av vindskivor, knutar och foder förändrar fasadkaraktären och är olämplig.
- Fönster väljs med samma material, storlek, indelning och öppningsätt som befintliga.
- Områdets grönska vårdas och underhålls. Siktlinjerna genom området och ner mot älvlandskapet i söder bibehålls.

Stadsbygd på gammal bondemark utmed vägen västerut. Fragment av de tre medeltida bykärnorna, älven, odlingslandskapet och tallhedarna i norr sätter sin prägel på stadsdelen. Här bor umebor nära stad och natur, i västerbottensgårdar, villor och flerbostadshus.

Verksamheter och lokaler

Förhållningssätt till verksamheter och lokaler

Stadsdelens karaktär av förstad med den kännetecknande blandningen av bostäder och lokaler för olika verksamheter kan fortfarande spåras, främst på Grisbacka. Sedan tidigare finns här utbildat ett butikscentrum vid skärningspunkten mellan Backenvägen och Grubbevägen, en punkt, som varit central i byn under lång tid.

Butiksutbudet och annan service, med tyngdpunkt i kvarteret Heden har skiftat under årens lopp. Här dominerar den yttre miljön mot Backenvägen av oreglerade parkerings- och manöverytor för bilar med likaså oreglerade utfarter mot gatan. I kvarteret Hartvigsgård på den motstående sidan av gatan finns fritidsgården Hartan och en på senare år etablerad livsmedelshall. Även här breder bilytorna ut sig, om än under mer ordnade former. Potential torde finnas att knyta samman de två kvarteren med sina butiker och andra lokaler och ge forna tiders mötesplats en ny, samlad gestaltning på de gåendes och cyklandes villkor. Svårigheten utgörs idag av den omfattande och livliga genomfartstrafiken på Backenvägen. En bilhall, bensinstation och bilverkstad fullständigar bilden av det bilburna samhället i anslutning till byns historiska vägkorsning, i sitt nuvarande läge utformad som en cirkulationsplats.

Vid Tvärvägens anslutning till Vännäsvägen lokaliserades på 90-talet en livsmedelshall, som efter hand utvidgats, samt en obemannad bensinstation. I denna utkant av stadsdelen finns sedan tidigare ett småindustriområde. Detta utgör en buffertzona mot trafikbuller från Vännäsvägen och har nyligen kompletterats österut med så kallade kombinationsfastigheter, inom vilka verksamhetsdelen är placerad mot Vännäsvägen och bostadsdelen mot Grubbevägen. Detta område ligger på mark, som tidigare tillhörde Grubbe och Västerhiske byar. Ännu idag finns två gårdsgrupper från 1800-talet kvar inom kvarteret. De ingår i ett stråk av bevarade västerbottensgårdar längs Grubbevägen. Den ena av gårdsgrupperna, Backen 5:10, är i förhållandevis gott skick och skyddas genom bestämmelse i den nyligen antagna detaljplanen där den utgör en av kombinationsfastigheterna.

Utöver de kommunala verksamheterna med skolor, bibliotek mm, finns butiker och annan kommersiell service spridd i stadsdelen, bl a en stor möbelhall, sprungen ur Möbelsnickeriet på Grisbacka. En annat känt företag, med rötter i Grisbackas jordbruk, är Lindehells markplaneringar med sin storhetstid på 1960- och 70-talet. Verksamheten drivs i tredje generationen med säte på samma gård där det hela en gång började med fältodlade grönsaker och växthusanläggningar.

De produktiva jordbruken mot älvssidan är en viktig tillgång för det rörliga friluftslivet. De är även av betydelse ur ett kulturhistoriskt och ekologiskt perspektiv genom försäljningen av lokalt producerade livsmedel.

Förhållningssätt:

- Den kommersiella och kommunala servicen i stadsdelen bevaras så långt möjligt.
- Etablering av nya verksamheter uppmuntras under förutsättning att de kan lokaliseras på lämpligt sätt med hänsyn till miljöaspekter, tillgänglighet och trafiksäkerhet.
- Verksamheter i den lilla skalan, inrymda i mindre bostadshus, får inte inverka menligt på de boendes utemiljö och möjlighet till egen parkering. Kundparkering ordnas i begränsad omfattning och då helst som gatuparkering.
- Den yttre miljön kring verksamheternas lokaler hålls vårdade.

Förhållningssätt till grönområden och parker

Grisbacka, Grubbe och delar av Västerhiske bildar ett sammanhängande område, som i öster avgränsas av grönstråket kring Tvärån, i söder av odlingslandskapet mot älven, i väster och norr av tallskogsridåerna kring Tvärvägen och E12:an. Dessa omgivande naturområden har stor betydelse som rekreationsområden för de boende i stadsdelen. De ingår också som viktiga element i Umeås övergripande grönstruktur.

Stadsdelen är relativt väl försörjd med parker. Gabrieljansparken och Kungsängsparken är två lite större. Inom området finns dessutom ett genomgående nord-sydligt parkstråk och flera mindre parker. I många av dem finns lekparkar med lekredskap. Flera av dem har under de senaste åren rustats upp.

Till stadsdelens gröna och lummiga karaktär bidrar även växtligheten på privata tomter.

Älvtået.

Allmänt förhållningssätt:

- Stadsdelens luftiga och gröna karaktär bevaras och utvecklas.
- Grönstråket kring Tvärån, odlingslandskapet ner mot älven och skogspartierna invid E12 utvecklas ytterligare, för rekreation och biologisk mångfald.
- Den privata grönskan värnas och vårdas. Fastighetsägarna uppmanas att vara försiktiga med alltför hastiga beslut om att fälla träd på privata tomter, det tar lång tid för nya träd att växa upp!

Odlingslandskapet mot älven

Odlingslandskapet i sluttningen ner mot älven används flitigt som rekreationsområde av de boende i närområdet. Men läget inte långt från stadens centrum, ett rikt djur- och växtliv och ett naturskönt landskap med historiska dimensioner gör det till en unik och viktig tillgång för alla umebor.

Älvtået ner mot Häradsvägen.

Lada i odlingslandskapet.

Plöjt för vårsådd.

Älven med laxfiskebåtar.

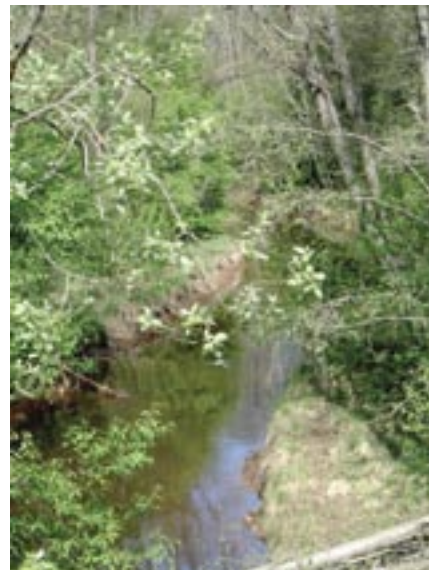
Förhållningssätt:

- Områdets karaktär bevaras och vårdas fram till dess att annan markanvändning blir aktuell.
- Landskapsvård genom bete har en positiv inverkan på rekreationsvärdet och den biologiska mångfalden och rekommenderas.
- Ladorna är betydelsefulla i odlingslandskapet och vårdas så länge detta består.

Grönstråket kring Tvärån

Tvärån är det enda vattendrag som passerar Umeås stadskärna utan att vara kulverterat i någon del. Under de senaste åren har ån restaurerats med syfte att återskapa en biologiskt levande bäck, bl a har flera vandringshinder för fisk och andra vattenlevande organismer avlägsnats. På sikt planeras även en våtmarksanläggning norr om Rödberget, som ska rena vattnet ytterligare.

Karaktären på grönstråket kring Tvärån, där den passerar Grisbacka, varierar från att vara välskött park vid Sandåkern till att vara vild natur närmare älven. I de mer naturliga delarna förekommer bäver. Grönstråket kring Tvärån har även stor betydelse för fågellivet och för biologin i vattnet.

Förhållningssätt:

- Grönstråket kring Tvärån fredas från ingrepp.
- För att underlätta för fiskvandring i bäcken bör partier av naturlig vegetation återskapas kring bäcken på hela sträckan, även där den går genom parker.

Tallskogen mot Vännäsvägen

Stadsdelen kantas i norr av ett fint tallskogsparti som avgränsas mot E12. I nordväst finns även en fin tallskogspark, Kronoparken. Tallskogspartierna är väl fungerande för lek och närrecreation och ger bostadsområdena en rygg mot norr. Tallskogen ger också ett lugnt, fint och sammanhängande intryck för den som färdas längs E12 förbi stadsdelen.

Förhållningssätt:

- Tallskogspartierna vårdas och utvecklas.

Stadsdelens tvärgående parkstråk

Ett sammanhängande parkstråk, som utgår från Grisbackaskolan, sammanbinder på ett fint sätt området norr om Backenvägen med odlingslandskapet i söder. Inom stråket finns en lekpark som nyligen renoverats. Det innehåller också uppvuxen vegetation med bl a fina barrträd. En del stora träd står dock alltför nära tomtgränserna och stör de boende i området.

Förhållningssätt:

- Parkstråket bevaras och utvecklas.
- Vegetationen förnyas successivt.

Kungsängsparken

Kungsängsparken ligger i den sydvästra delen av området och gränsar till odlingslandskapet i söder. Parken karaktäriseras av låga kullar och träd samt en slingrande gångväg. I öster finns en stor grusplan och mitt i parken en äldre tennisbana. Här finns även en lekpark där upprustning pågår. Parken utgör en fin oas för dem som bor i området. Den är lite sliten i vissa delar och har inte anpassats sedan den nya bebyggelsen vid Kyrkhamnsvägen tillkom.

Förhållningssätt:

- Parken förnyas försiktigt och anpassas till den nya bebyggelsen vid Kyrkhamnsvägen.

Gabrieljansparken

Gabrieljansparken är en stadsdelspark för området norr om Backenvägen. Här finns en relativt stor lekpark, en bollplan, väl tilltagna gräsytor, träd, buskar och kullar. Parken som renoverades för några år sedan är nu på väg att bli fin och lummig. Den omges på alla sidor av bebyggelse i form av villor och kedjehus och störs därmed inte av trafik.

Förhållningssätt:

- Parken vårdas och utvecklas.

Mindre parker i kvarteren

Det finns rikligt med små parker insprängda i bebyggelsen här och var i området. Ibland innehåller de en liten lekpark, ibland bara en gräsyta och några träd. Småparkerna är en tillgång för de närboende och bidrar till att stadsdelen gör ett luftigt och grönt intryck. De är emellertid skötselkrävande och på några ställen kan en förändrad förvaltningsform vara nödvändig.

Förhållningssätt:

- De små parkerna bevaras, men förvaltningsformerna ses över. Möjligen kan det samlade antalet lekparker ifrågasättas.

Förhållningssätt till gång- och cykelvägar

De boende i stadsdelen har inte tillgång till så många separata gång- och cykelvägar, cyklister får huvudsakligen färdas på gator med blandtrafik. Detta gäller även längs delar av de särskilt markerade stråken.

Separat gång- och cykelbana vid Backenvägen.

På Lagmansgatan färdas bilar och cyklar på samma körbana.

Grubbevägen, avsnitt med separat gång- och cykelbana.

Stadsdelen förbinds med stadens centrum av två genomgående cykelstråk. Det ena, *Backenstråket*, följer Backenvägen västerifrån på en separat bana innan det leds in på Lagmansgatan, parallellgatan till Backenvägen, för att åter gå på egen bana längs Backenvägen över Tvärån och vidare in mot centrala stan.

Avledningen från den separata gång- och cykelbanan längs Backenvägen in på Lagmansgatan, såväl väster- som österifrån, är något otydlig varför många cyklister väljer att fortsätta längs Backenvägen i blandtrafik, vilket lett till ett antal olyckor.

Lagmansgatan är numera avskuren för genomgående biltrafik i höjd med Grubbeskolan. Trafiken är blandad men lugn. Här rör man sig från väster i ett vidsträckt, närmast ödsligt, rakt gaturum, på den södra sidan kantat av en bred plantering med en rad alléträd och på den norra av en parkeringszon längs med gatan i huvudsak utan förmedlande grönska mot denna. Hela upplägget andas en storskalighet som inte svarar mot bebyggelseinnehållet eller dess trafikeringsbehov.

Längre österut går gatan i en svag s-form, vilket skapar ett intimare gaturum, som dock trasas sönder av förgårdar, som domineras av garagebyggnader och manöverytor för bilarna i direkt anslutning till gatan, även här främst på den norra sidan, utan förmedlande grönska.

Det andra stråket, *Umedalsstråket*, går från Umedalen via Kronoparken, längs större delen av Grubbevägen på egen bana och därefter på Tallparksvägen genom stadsdelens norra delar, med en förgrening mot Rödäng, för att slutligen korsa Tvärån parallellt med Ridvägen. Längs stråket färdas man genom ett vackert natur- och kulturlandskap med bebyggelse av olika åldrar.

En annan genomgående promenad- och cykelväg är *Häradsvägen*. Ett populärt fritidsstråk för många umebor även om det bitvis är tillgängligt för biltrafik. Denna tidigare kustlandsväg och sockenväg går genom det lantliga odlingslandskapet längs älven och ansluter till strandpromenaden. Den är dock svår att nå från stadsdelen då gång- och cykelvägsanslutningarna är få.

I nordsydlig riktning finns några kortare gång- och cykelvägar. En av dem löper utmed Tvärån och knyter samman Kvarnstensvägen med Umedalsstråket vid dess korsning med Tvärån.

Häradsvägen – en populär gång- och cykelväg.

Konfliktpunkter, där gång- och cykelvägar korsar körbanor, är i vissa fall bra utformade medan det i andra fall finns klara brister ur såväl säkerhets- som framkomlighetsperspektiv. De planskilda passagerna av Tvärvägen och Vännäsvägen kännetecknas av trånga och håglöst utformade undergångar med brister ur trygghets- och säkerhetssynpunkt.

För både Grisbackaskolan och Grubbeskolan, med stora upptagningsområden, är goda cykelförbindelser särskilt viktiga. Skolorna ligger i direkt anslutning till gång- och cykelstråken men också strax norr respektive söder om den hårt trafikerade Backenvägen varför fler hastighetssäkrade gångpassager över denna är nödvändiga. Idag finns endast två sådana passager.

Gång- och cykeltunnel under E12.

Med undantag för den hårt trafikerade Backenvägen är stadsdelens gator behagliga för cyklister. Detta ger ett finmaskigt nät, inte synligt på cykelkartan men ändå tillgängligt.

Förhållningsätt:

- Gång- och cykelvägarnas olika karaktärer förstärks och förädlas.
- Ett genomgående, centralt beläget gång- och cykelstråk, utan blandtrafik, bör eftersträvas.
- Fler gång- och cykelvägsanslutningar mot Häradsvägen bör eftersträvas.
- Belysningen av gång- och cykelvägar är generellt under godtagbar standard och bör förbättras.
- Planskilda undergångar förbättras såväl ur estetisk som trygghets- och säkerhetssynpunkt.
- Fler hastighetssäkrade gångpassager över den långa och raka Backenvägen är önskvärt.
- Barns behov av att kunna färdas tryggt och säkert till lek, skola och kompisar beaktas särskilt.
- Fotgängares och cyklisters behov av att kunna röra sig tryggt och säkert i stadsdelen, även kvälls- och nattetid, uppmärksammas.

Förhållningssätt till gatukaraktärer

Häradsvägen

Häradsvägen följer den gamla socken- och kustlandsvägens sträckning över odlingsmarken i sluttningen mellan stadsdelen och älven. Den har än idag kvar sin karaktär av gammal landsväg. Ibland nära älven, ibland på avstånd ifrån den, löper vägen fram i det böljande landskapet, omgiven av odlings- och betesmarker. Två mindre gårdar, den ena med parstuga tätt intill vägen, passeras. Vägen är smal, mestadels grusad och kantas av diken.

Förr var Häradsvägen en viktig huvudled för resande och varor till och från staden och vidare norr- och söderut och in i landet. Idag är den ett populärt gång- och cykelstråk för boende i de västra stadsdelarna. Men även umebor från andra stadsdelar tar sig hit på utflykt – för att motionera och ta del av de upplevelser som landskapet erbjuder.

Gamla sockenvägen i aftonsol.

Förhållningssätt:

- Häradsvägens sträckning i landskapet bevaras.
- Vägens karaktär av gammal grusväg bevaras och underhålls.

Grubbevägen

Grubbevägen, tidigare kallad ”Gammvägen”, följer den vägsträckning som vid 1800-talets början ersatte Häradsvägen som sockenväg. Vägen upplevs idag som lantlig och ålderdomlig.

Grubbevägen har främst i sin västliga del fått behålla sin ursprungliga karaktär som en smal byväg med öppna diken. Den är inramad av storvuxna björkar och staket och kantad av äldre gårdsbebyggelse uppblandad med senare tillkommen villabebyggelse. Den gränsar även mot sparade delar av den tallhed över vilken vägen en gång drogs fram. Den östra delen av Grubbevägen har kompletterats med en separat gång- och cykelväg, åtskild från körbanan av en planteringszon med en björkrad.

Västra delen med karaktär av smal byväg med öppna diken.

Avsnitt med kantsten och separat gång- och cykelbana.

Förhållningssätt:

- Grubbevägens lantliga karaktär bibehålls.
- Inhägnad mot gatan med tidstypiska staket är att föredra framför häckar.

Backenvägen

Gatans nuvarande sträckning genom byarna har tillkommit under olika tidsepoker. Vägen besväras idag av oönskad stor genomfartstrafik. Trafiktekniskt mindre bra anslutningar från stadsdelen mot Vännäsvägen medför att en stor andel trafikanter istället väljer att köra Backenvägen till och från stadens centrum.

Östra delen – stadsdelens entré.

Raksträckan genom Grubbe.

Gatudelen från stadssidan in i Grisbacka har flerhundraåriga anor. Partiet upplevs behagligt när man färdas in i stadsdelen från detta håll. Gatan stiger och svänger samtidigt svagt. Bebyggelsen exponeras efter hand bakom den täta rad av fullvuxna björkar som inramar gatan.

Delsträckan förbi centrumbebyggelsen på Grisbacka lämnar mycket i övrigt att önska gestaltningsmässigt. Gaturummet flyter samman med den oreglerade biluppställningen framför butikerna i kvarteret Heden. I detta trafik kaos tävlar även gående och cyklister om framkomlighet och utrymme i anslutning till butikerna.

På slutet av 1920-talet anlades, tvärs över byarnas jordbruksmark, ”Nyvägen” som del av den nya länshuvudvägen mot Vännäs. Den kom snart att kantas av nybyggda egnahem med utfarter mot vägen. Detta kunde accepteras i bilismens barndom då trafiken var blygsam. Redan vid den inledande planläggningen av samhället på 1950-talet eftersträvades dock att öka trafiksäkerheten längs vägen genom att anlägga få korsande gator och inte tillåta direkta tomtutsläpp.

På denna delsträcka har Backenvägen fortfarande karaktär av landsväg, långsträckt rak och monoton, likt en plöjd fåra genom stadsdelen utan samspel med den omgivande bebyggelsen, vilket försvårar orienteringen och uppmuntrar till höga farter. De få visuella avbrotten längs gatudelen utgörs av ett korsande parkstråk och ett fåtal gatukorsningar med överdimensionerade hörnavskärningar där miniparker av skiftande kvalitet anlagts. Trottoarer finns längs båda sidor av gatan liksom trädplanteringar i gränsen mellan tomtmark och det breda gatuumrådet. På grund av störningar från trafiken har många fastighetsägare valt att bygga bullerplank, som skärmar av bebyggelsen från gaturummet.

Endast två hastighetssäkrade övergångsställen finns idag på sträckan. Fler sådana behövs främst med hänsyn till skolbarnens behov att kunna färdas trafiksäkert till och från skolan. Den hastighetsdämpande effekten längs gatan får man då på köpet.

Förhållningssätt:

- Backenvägen ges en sammanhållen karaktär av stadsgata.
- Särskild omsorg om gestaltningen läggs vid avsnittet längs kvarteret Heden.
- Grönskan vid de större gatukorsningarna utvecklas och korsningarna ges varierad design för att ge en tydlig rytm längs gatan och underlätta orienteringen.
- Fler hastighetssäkrade övergångsställen anläggs.
- Eventuella bullerskydd ges en estetiskt tilltalande utformning anpassad till de miljöer de ska skydda.

Lagmansgatan

Gatan är i hela sin sträckning anlagd under 50- och 60-talen utan historiska rötter, men tar avstamp i ett historiskt vägskäl i Grisbackas gamla bykärna. Gatan går härifrån västerut i en lång, svag s-kurva innan den rätar ut sig för att slutligen vika av i en båg söderut mot älvslandskapet och tvärt ta slut. Den är numera avstängd för genomgående trafik i höjd med Grubbeskolan. Gatan kantas på långa sträckor av parkeringsytor på förgårdsmark i anslutning till radhus och små flerbostadshus. Ofta saknas trädplanteringar eller annan rumslig avgränsning. Gaturummet upplevs därför som öppet och trasigt utan sammanhållen karaktär, även om grönskan bitvis är frodig.

Stora parkeringsytor på förgårdsmark dominerar vissa partier av gatan.

Förhållningssätt:

- Lagmansgatan ges en sammanhållen karaktär av stadsgata. Det gröna gaturummet med träd och annan vegetation på förgårdsmark vårdas och vidmakthålls.
- Program tas fram för förskönande av förgårdsmark, som idag används för bilparkering.

Fogdevägen

Fogdevägen finns på sydvästra Grisbacka och löper parallellt med Kungsgårdsvägen. Kännetecknande är här det svängda gaturummet, som bit för bit exponerar sig. På sträckan mellan Hartvigsgatan och Gyllengripsgatan når gatans inramning av häckar sådan höjd att småhusen inne på tomterna knappt uppfattas. Man färdas i en frodigt grön korridor, ett annorlunda gaturum. De uppvuxna träden på förgårdsmark förstärker denna känsla.

Frodigt parti med häckar och stora träd.

Förhållningssätt:

- Fogdevägens inramning av häckar och träd bevaras och underhålls.

Kungsgårdsvägen

Den yttersta gatan ut mot odlingslandskapet med namn efter Kungsgården vars byggnader och en del av jordlotterna låg söder om gatan i förlängningen av det nordsydlig parkstråket genom stadsdelen. Den svängda gatan skapar ett intimt gaturum, vilket bit för bit exponeras för betraktaren. Förgårdarnas sammanhållande vegetation understryker kontinuiteten i gaturummet. Grönöppningarna mellan småhuskvarteren ger vissa utblickar ut mot det öppna landskapet, vilket underlättar orienteringen och är visuellt berikande vid färd längs den södra delen av gatan.

Längre mot nordväst förändras gaturummets karaktär helt när man passerat Godemansvägen. Här står på ömse sidor av gatan flerbostadshus på rad, gavelställda med vidbyggda garagelängor, som med bilarnas manöverytor gränsar direkt mot gatan. Inte ett träd eller buske, enbart asfalt på förgårdsmarken, ett från början ickeplanerat gaturum, och inte det enda av sin sort i stadsdelen!

Låga enplansvillor omger Kungsgårdsvägens svängda gaturum.

Förhållningssätt:

- Kungsgårdsvägens gaturum med lummiga förgårdar bevaras och underhålls ävensom grönöppningarna ut mot odlingslandskapet.
- Program tas fram för förskönande av gatans nordvästra del, där förgårdsmark används som manöveryta och uppställningsplats för bilar.

Information och rådgivning

Ta gärna kontakt med Samhällsbyggnadskontoret för vägledning och råd vid om- och nybyggnader eller andra förändringar inom fastigheten. Bygglovhandläggarna på Samhällsbyggnadskontoret besvarar frågor som rör bygglov. Byggnadsantikvarierna vid Västerbottens museum kan ge råd vid vård, underhåll och förändringar av kulturhistoriskt värdefulla hus.

Samhällsbyggnadskontoret, Bygglov
telefon: 090-16 13 61
e-post: samhallsbyggnadskontoret@umea.se

Västerbottens museum, Byggnadsvård
telefon: 090-17 18 00
e-post: info@vasterbottensmuseum.se

Litteratur

- Buren, Göran. *Malin och jungaren*, Ord och visors förlag, 2002.
- Dahlstedt, Gullik. *Västerbottensgårdar och småhus*, Rapport 25:1984, Byggeforskningsrådet, 1984.
- Fahlgren, Karl (red). *Umeå sockens historia*, fullmäktige i Umeås landskommun, 1970.
- Larsson, Stig. *Nyår*, Albert Bonniers förlag, 1984.
- Lepasoon, Urve. *Byggnaders särdrag. En stilhistorisk handbok 1880–1960*, Boverket, 1966.
- Olofsson, Sven Ingemar. *Umeå Stads historia 1888–1972*, Umeå kommunfullmäktige, 1972.
- Sandström, Allan. *Oron vid älven*, Artos & Norma, 2005.
- Stensson, Lennart (sammanställare). *Grisbacka – från bondby till stadsdel*, Umeå, 1999.
- Vikström, Eva. *Stadens bostäder – Umeå under 1900-talet*, tidskriften Västerbotten 2:87.
- Åslund, Frida. *Frida i Per-Nilsgården*, Barnbibl Kamraterna, 1928.
- Åslund, Frida. *Tiden går*, Barnbiblioteket Saga, 1932.
- Arkitekturguide Umeå*, Stadsbyggnadskontoret, Umeå kommun, 2001.
- Barn och trafik i Umeå*, Tekniska kontoret, Umeå kommun, 1995.
- Cykelprogram Umeå*, Tekniska kontoret, Umeå kommun, 2000.
- Kulturhistorisk bebyggelseinventering, del 1 – Umeå tätort*, Västerbottens museum/Stadsbyggnadskontoret Umeå kommun, 1997.
- Kulturhistorisk vandring genom det gamla Backen*, Gullik Dahlstedt, Umeå, 1999.
- Stockholms byggnadsordning*, Utdrag ur Stockholms översiktsplan, Stockholms Stadsbyggnadskontor, 1999.
- Umeå Grönstruktur*, Umeå kommun, 1999.
- Översiktsplan, öpl 98*, Stadsledningskontoret, Umeå kommun, 1998.

Arkiv

- Byggnadsnämndens arkiv, Samhällsbyggnadskontoret, Umeå kommun.
- Folkrörelsens arkiv, Västerbottens museum.
- Fotoarkivet, Västerbottens museum.
- Planarkivet, Samhällsbyggnadskontoret, Umeå kommun.
- Stadsarkivet, Stadsledningskontoret, Umeå kommun.

Samhällsbyggnadskontoret

Besöksadress Skolgatan 31A
Postadress Detaljplanering, 901 84 Umeå
Telefon 090-16 10 00
Fax 090-16 14 22
E-post samhällsbyggnadskontoret@umea.se

► www.umea.se

